MAGYAR MUSEUM.

II-dik KÖTET. UTÓLSÓ NEGYED.

KASSAN

ELLINGER JÁNOS' BETŰJIVEL.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

TUDÓSÍTTÁS.

A' Magyar Museumból minden fertály-eſztendőben eggy ekkora-nagyságú Negyed adattatik-ki. Négy Negyed egy Kötetet téſzen.

A' M. Museumnak árra, egéſz eſztendőre (mind a' posta-pénzt, melly minden nyomtatványért eggy egéſz német forint, mind pedig a' bé-kötésnek árrát-is belé ſzámlálva) 2. for. 40. kr. — A' posta-pénz nélkül ellenben tsak 1. for. 40. kr. —

A' pénzt le lehet tenni minden K. Posta-Tiſztségnél; és mind azon érdemes Hazafiaknál, a' kik ebbéli fáradttságokat tőllünk, sőt a' Köz-Jótól nem sajnállván, azt ſzámunkra a' *Kassai Kir: Fő-Posta-Hivatalra* bé-küldeni akarják.

A' küldendő Levelek' borítékjaikra tsak ezt ſzükséges fel-írni: *Inclyto Regio Postae Praefectoratus Officio, pro Museo Hungarico. Cassouiae.*

Hogy a' II-dik Kötetnek ezen utólsó Negyede ismét valamivel későbbetskén kéſzülhetett 's küldődhetett-el: azt a' *Redactor*nak hoſſzasb ideig tartó ſzükséges útazása okozta; ki-is erről alázatosan engedelmet kér, ſgérvén, hogy késedelmességét máskor egyébképpen helyre hozandgya.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

MAGYAR MUSEUM.

II-dik KÖTET. UTÓLSÓ NEGYED.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

Jelzet: 779.736

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

1.

Ki a' jó Férj?

(Eggy Úri Aſzonyhoz.)

Az ma jó Férj, Nagysád! ha tudni kívánnya,
A' ki ollyan, mint a' Pogányok' bálvánnya.
Az az: ſzája, füle, ſzeme van, mint annak,
Még-is néma, siket, és, a' mi leg-több, vak.

Fel-írás

a' Vásár-helyi kertemnek kapu-zábéjára; melly kertnek helyén elöbb Bornyú-mezö vólt.

Az eggyik oſzlopra:

RÉGEN Bornyú-mezö valék, de már most kert;
Akkor barmot, most már táplálom az embert.
Bé-jöhetſz hát; de azt jól eſzedbe végyed,
Hogy bornyú-mezövé ezt ismét ne tégyed.

A' másikra Deákúl:

CAMPUS ego Vitulis patui pascentibus olim,
Me tamen Vrbs homini maluit ut pateam.
Quisquis es, ingreditor; sed nequis dicere possit:
Nunc homini & vitulo me patuisse simul.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Egy Csáſzár nevü

Udvari tréfás emberhez.

CSÁSZÁR! ſzentség-törés olly' nevet viselni,
Mellyre tiſztelettel tartozunk el-telni.
Bétsben a' második Evangyélistánál
Kaptam én igazabb nevet néked annál.
A' második *B*etün kezdem-el nevedet,
Egy ſzép *O* folytattya a' jól-kezdett rendet.
A' *H*át még betünek sem tartya a' Görög,
El-hiſzem, tsak azért, hogy nagyon nem zörög;
De én Magyar vagyok, azért el-vehetem,
'S nevedben harmadik betünek tehetem.
Egy ſzép *Ó*-val oſztán nevedet végezem,
'S azt gyémánt-ſzegekkel te-reád ſzegezem.

Igaz Barát' képe.

HA e' haſznon-kapzsi Világ várhattya még,
Hogy adgyon valaha mást-is ollyat az Ég,
A' kit a' barátság' ſzent tüze úgy éget,
Hogy nem ismér annál főbb gyönyörüséget;
Kivel az aranynál tiſztább ſzereteti
Baráttyáért maga' haſznát meg-vetteti;
Kihez fösvénységnek még árnyéka sem fért,
Még-is fösvénnyé tud válni baráttyáért;
A' maga' vagyonát böven oſztogattya,
Baráttyáért, mint a' fösvény, kuporgattya;

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kivált: ha-kit ahhoz köthet illy' ſzeretet,
A' kitöl semmi jót se' nem vár, se' nem vett:
Elég ditséret leſſz, ha tartya méltónak,
Hogy híjja második MÁLNÁSI LÁSZLÓnak.

GR. TELEKI JÓZSEF.

II.

BÚTSÚ - VÉTEL.

GR. MNISZECH MÁRIA AMÁLIA ASSZONY'
Sírjánál Duklán 1787. Eſzt.

Si non est idem virtutis et gloriae, qui vitae terminus, viuet apud Patrios Exterosque in aeuum.

EX EPITAPHIO.

NYÚGODGYÁL tsendesen, Ditsösség' Leánya!
Szép Aſſzony-Nemednek leg-ſzebb ragyogvánnya!
Míg éltél, Te valál Hazád' egy bálvánnya,
Melly Védöjét viſſza sírodon kívánnya! —

Mindent el-követtél, míg óltalmazhattad,
Míg reményednek egy súgárát láthattad;
'S mivel veſzedelmét el nem háríthattad,
Szabadságát fellyül-élni nem akartad! —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nagy Árnyék! — ſzemeim' ki-folyó harmattya,
Melly e' márvány alatt ſzent hamvad' áztattya,
Légyen eggy olly ſzívnek buzgó áldozattya,
Melly éretted vérzik, 's búját nem birhattya! —

B.

III.

Gr. CSÁKY ANTAL ÚRHOZ.

(Enyelgés.)

Nem jöheték hamarább: a' Jók' terhének alatta,
Mellyeket óhajtok, most-is alig pihegek.
Szent Antal, ki' nevét viseled, 's ünnepled ezen nap',
Éltében soha nem rakta-meg így ſzamarát.
Elly! — Majd többeket-is fúvok. Most nyugſzom; hozaſs bort:
E' nélkül semmit sem tud az Énekelő.

Baróti SZABÓ DÁVID.

IV.

TELEMAKUS.

Mélly bánatba merült amaz ékes Nimfa Kalipſzo,
A' mikoron ſzigetét el-hagyta hitetlen Uliſſzes.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Hogy nyomorúltt éltét nem végezhette, sohajtott;
Mert el akart ö-is, mint mások, halni, 's enyészni.
Tsak panaszok 's jaj-szók zengtek szájában, ürömmé
Váltt örömét szomorú hanggal jajgatta magában.
Néha, hogy enyhüllyön keserü bánattya, ki-sétált
A' szigetet környül-vévö pázsintra, hol a' szép
'S gyenge tavasz' sok-féle virágai szüntelen' élnek,
És öröm-illatokat mosolyogva lehellnek az ájúltt
'S sebhedtt szívre: de bánatinak nagy fellegit el nem
Oszlathatta ezen gyönyörü hely' kellemes éke.
Söt emlékezvén, hogy Ulisszes' karjai hajdan
E' helyeken kényén hordozták, vérzeni kezdett
Szíve, 's keservének mélly örvénnyébe hanyatlott.
A' zuhogó tenger' fövenyes partyára ki-állván
Sokszor, mint bálvány meg sem mozdúla, tsak omlott
Sürü könyveinek fájdalmas zápora; 's mint-ha
Most-is Ulisszesnek látná távozni hajóját,
Habjait a' haragos tengernek nézte. Azonban
Egy gállyát látott, a' melly a' tengeri vésztöl
Öszve-törött; majd kormánnyát, majd padgyait, árbotz-
Fáját, és szakadott kötelit szemlélte, mi-képpen
Hányták a' tenger' hullámjai, 's végre ki-szórták
A' szárazra. Ezenn mikor el-bámúlna, továbbá
Késvén, két embert távolról láta, kik úszva
A' víz' habjaival küszködnek minden eröböl.
Eggyik már nagy idöt mutatott, a' másik Ulisszest
Ábrázolta, pedig nem régen lépe virágzó
Korba; szelíd, bátor, 's minden járása, kelése
Egy koronás föhez méltó: — jól tudta Kalipszo

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Mindgyárt, hogy Telemák ez, az ő ſzeretője' Uliſſzes'
Bajnoki módra neveltt fija, 's nagy magzattya, de társán
El-bámúlt, 's ki legyen, meg nem foghatta (mivel-hogy
A' kissebbek elől a' leg-főbb Istenek, a' mint
Itten-is, el-rejtnek némellyeket.) — A' kivel eggyütt
Indúlt-el fiatal Telemák bújdosni, Minerva
Vólt az, Mentor' képe alatt, és mennyei fénnyét
El-rejtette, ne-hogy, ki legyen, meg-tudgya Kalipſzo.
Illyen gyáſz eseten, mellyet meg kellene ſzánni,
Örvendett nagyon, és katzagott a' Nimfa magában.
Mert ſzigetébe hozá Telemákot, híres Uliſſzes'
Magzattyát: — mikor a' vízből ki-verőde, Kalipſzo
Mint-ha nem ismérné „mi hozott ide? halgatag iſjú!
Úgy mond, meg-tudgyad, hogy az én ſzigetembe ki-ſzállni
Nem ſzabad„ e' ſzókat haragosban mondtą, hogy el ne
Arúlná örömét, melly, bár nem akarta, ki-adtą
Ortzáján egyſzerre magát. Oh! így felel erre
Meg-döbbentt ſzívvel Telemák, óh! légy te halandó
Ember, vagy valamelly Istenség, (én ugyan Isten-
Aſſzonyt felséges képedben tiſztelek) óh eggy
Ollyant ſzánakodó ſzívvel végy, a' ki, hogy édes
Attyának fel-lellye nyomát, hogy tudgya-meg annak
Hol-létét, el-ſzánta magát sok ezernyi veſzélyre;
Végre hajójával kő ſzikláidra vetődvén
Míg a' partra jutott, Te magad, mit ſzenvede, láttad.
Hallván e' ſzavait ſzomorú Telemáknak az Isten-
Aſſzony, ſzép ſzóval tudakozza: ki légyen az attya,
Kit feje' veſztével keres? Édes atyámnak, Uliſſzes,
A' neve, mond Telemák: eggy ő amaz érdemes, és nagy

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Fök köztt, kik Tróját meg-ſzállván végre porába
Döntötték: bátor ſzívét, sok bajnoki tettit,
És nagy okosságát Görög-Orſzág, 's Azsia tudgya.
Most a' tengereken, valamerre ki-terjed azoknak
Széle, hajókáz ö, 's bújdosván tévelyeg, és a'
Köſziklák' veſzedelmi között hányattatik. Oh jaj!
Mint valamelly tündér árnyék, fut elötte Hazája!
Penelopé búsúl velem eggyütt; semmi reményünk
Nints, hogy láthassuk többé: magam íme hasonló
Szélvéſzek közepett forgok rég-ólta, hogy egyſzer
Már ki-tanúlhassam hol-létét édes Atyámnak.
Ah! de talán (minden tetemim borzadnak!) Uliſſzes'
Tsontyait a' tenger' tajtékzó habjai hánnyák!
Oh könyörülly, kérlek, ſzigeted' ſzent Aſſzonya! ſzánd-meg
A' bóldogtalanok' sorsát! és, él-e, vagy el-hólt
Édes atyám, ha tudod, mondd-meg, 's mit végze felöle
A' kegyes Ég, ha ſzabad tudnom, magyarázd-meg elöttem.

Ékes ſzóllását nem gyözte tsudálni Kalipſzó,
Ám de kivált-képpen ſzép ifjúsága ſzemébe
Tünvén, egy darabig nem ſzóllt, tsak nézte fel-indúltt
Szívének nem várt bálvánnyát; végre magához
Tért, 's e' ſzókra fakadt: a' mit tudok édes atyádról,
És történetiröl, Telemák! ki-jelentem. Azonban
Nintsen idöm most arra, 's tudom, hogy néked-is annyi
Sok nyomorúságok nagy bádgyadttságot okozván,
Nyúgodalomra vagyon ſzükséged: jer velem eggyütt,
Jer hát, mint kedves fiamat, be-fogadlak örömmel

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Hajlékomba, Te léſſz minden vígsága magános
Eltemnek, 's én, hogy-ha neked fog tetſzeni, hogy-ha
Tenn' haſznodra tudod böltsen fordíttani, leg-föbb
Bóldogságod. Ezen meg-vídúlt ſzíve, 's követte
Mindgyárást Telemák lassú lépéssel az Isten-
Aſſzonyt, a' ki, merön állván a' Nimfa-seregben,
Ollyan vólt, mint egy ſzép ſzálas tzedrus az erdö'
Apróbb fáji között: eleven terméſzeti ſzíne,
Két ſzeminek ragyogó tüze, ſzép viselése, hajának
Mesterség nélkül gyönyörü rendekre ſzedése,
El-ragadá ſzívét Telemáknak. Mentor azonban
A' ſzemeit le-felé tartván hallgatva követte.

VIRÁG.

V.

MONDÁS. *)

HA ki mindenét el-veſztvén,
Reménységet sem talál:
Már annak az élet ſzégyen,
Kötelesség a' halál.

B.

---

*) Quand on a tout perdu,
Quand il n'y a plus d' espoir:
La vie est un opprobre,
La mort un devoir.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

VI.

VIRÁG BENEDEK TARSUNKHOZ.

A' vissza-térö Napnak új súgáritól
Éledni kezdvén a' puhább lélekzetü
Szellötske; meg-ritkúlnak a' torlott havak,
Mormolva mennek a' fagyok' rab-lánttzainn
Eröt hatalmat vett folyók, fel-nyílik a'
Föld' keble, zöldül a' verö-fényes mezö;
Egy szóval, itt van a' Tavasz. — Jer Flóra, jer
Szép Isten-Asszony, Kassa' víg határiba.
Serkentsd-fel kedvesen-mosolygó magzatid';
Szállítsd-ki hegyre, völgyre. Kellyen bokroson
Nartzissus, Hiatzint; nyíllyon Ivolya mindenütt:
De nagy-sietve nyíllyon. Eggy Igaz Magyar,
Eggy hív Barátom, túl az Országos Dunán,
Elsö Királyink' meg-romoltt lakó-helyénn,
A' sír-halomban nyúgovó testek felett,
Könyvével ázott lanttya' húrját pengeti. —
Neve' napja koszorút vár kezünktöl, mellyet ö
Ezer köszöntés köztt ma-hólnap ülni fog.
VIRÁG' fejét virággal ékesíttsük. — Ah
De tsak serényen kösd, de tsak szép-is legyen,
Melly mind Neked, mind Néki fö betsülletet
Szerezzen: ám nem hordoz hiu nevet: merö

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Virág, akármit énekel: Parnaſzuson
Régen fel-írták öt arany betűkkel a'
Kilentz Leányok a' jeles Költők közé:
Fejére laurust tett Apollo. — Hozd-elé
Koſzorúdat. — Ez igen kis korig tartó? ne bánd,
Tsak annyival továbbra follyon élete,
A' mennyivel virágid hamarább fonnyadók.

BARÓTI SZABÓ DÁVID

VII.

AZ EMBERI ÉLETRŐL.

*(Folytatás. *)*

EZEKNEK ſzomorú meg-gondolásába',
Adod talán magad' Hymen' hatalmába.
Sokan a' bú ellen ezt ezer-jó-fünek
Tartyák, 's a' ki azt nem hiſzi, eggyügyünek.
De méltábban nézzed úgy a' házasságot,
Mint a' nyavalyáknál roſſzabb orvosságot;
Mert akár roſſz, akár jó a' feleséged,
Külömb-terméſzetű, de mind eggy inséged.

---

*) Lásd a' két elöbbi Negyedet.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ha rossz, vagy haragos, 's mihelyt száját táttya,
Fel-támadtt Xantippét benne ki-ki láttya:
Kábíttya fejedet szüntelen zsémbével,
Öl még a' törnél-is hegyesebb nyelvével.
Ne ály tsak rá minden idétlen szavára;
Ne verd a' tselédet minden panaszára:
Majd meg-látd, szeméből könyv-víz-özönt tsordítt,
'S mint a' kölyke-vesztett Oroszlány, úgy ordítt.
Vagy, ha nem haragos, felettébb szelíd lesz,
Az igaz, hogy veled soha öszve nem vesz;
De mással sem, ha az erköltsét próbállya,
Sőt minden ostromát szelíden ki-állya.
Mint barát színli-bé magát az ellenség,
A' kinek tüzétől el-fajúltt társad ég.
Nem kissebb okot ád ez a' fájdalomra,
A' kinek meg-van még régi magyar gyomra. —
Eggyik fösvény, a' más felettébb nagyra vágy,
Az éheztet, emez kóldús-páltzával hágy.
Ez buta, amannak igen sok esze van,
Azt te, ez tégedet szégyenl mind-úntalan.
De, ha ritka-is, van eszes 's jó feleség,
Adhat néked illyet a' mennyei Felség;
Adhat ollyat, a' kit az igaz szeretet
El-válhatatlanúl te-veled eggyé tett;
Kinek bujaságtól tiztán-tartott szíve
A' tiédnek örök frígyet tartó híve;

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kinél a' nyajasság bél-poklot nem takar,
Hanem veled érez ſzíve, 's veled akar,
Maga' bóldogságát a' tiéddel méri,
'S más mértékét annak éppen nem ismérí;
Ki néked kedvedet mindenben keresi,
'S annak jó módgyait várván-várja 's lesi;
Egy ſzóval: a' kinek angyal' indúlattya
Veled az Ég' ízét, még itt kóstoltattya.
Lehet illyen társad, lehet, úgy itélek,
Mert talán e' földön maradt még illy' lélek.
Lehet; de azt kérdem: vallyon mit nyerſz benne?
Nem vólna-e néked jobb, hogy-ha nem lenne?
Mert bóldogabb vagy-e, hogy nem boſſzonkodol,
Ha a' helyett annál többſzör ſzomorkodol?
Ha eggyik inséget tsak mással tseréled,
Vallyon, terhesebbnek mellyiket itéled?
Mert, ha illyen társsal, mint más magaddal, élſz,
Hogy olly' kíntset el ne veſzeſs, ſzüntelen félſz;
'S az árnyékára-is illy veſzedelemnek
Meg-rettenſz, 's magadat adod gyötrelemnek.
Elmés a' ſzeretet maga' kínzására,
Kivált ha, a' mit félyt, illy betses az árra.
Ezért, félelmére a' midön nem talál
Okot, gyenge 's félénk ſzíved maga tsinál.
Légyen tsak leg-kissebb baja illy' társadnak,
Már indúlataid nyúgodni nem hagynak;

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Már képzelödésed el-hiteti veled,
Hogy az ſzáz akkora, 's helyedet sem leled.
Tsak egy kis tavaſzi hideg borzogassa,
Vagy egy kevés nátha a' ſejét meg-hassa:
Ezenn-való magad' epeſztése olly nagy,
Hogy a' miatt nálla' sokkal roſſzabbúl vagy.
De hát ha igazán nagy a' nyavalyája,
Vallyon hogy' van akkor a' te ſzíved' tája?
Nyúgodni nem hagyó erös bánatokkal
Mint küſzködöl akkor, 's mint nem birſz azokkal?
Félelem 's reménység rendre mint rongálnak,
Míg oſztán egymástól azok-is el-válnak.
'S hát ha úgy válnak-el, hogy a' reménységed
Bútsúzik-el, 's a' mélly örvényben hágy téged'?
'S a' magadnak sokkal inkább kívántt halál
Illyen jó társadtól meg-foſztani talál?
Itt pennám a' ſzíved' képit nem birhattya,
Festéket nem kapó lévén nagy bánattya.
De ha írhatnék-is illy' képet, ſzenvedni
Nézését ki tudná? jobb azért el-fedni.
Külömben-is aztat könnyen képzelheti,
A' ki illyen társnak betsét érezheti,
,S kit vad taníttása a' komor Zénónak
A' kövé-válásra nem tett még méltónak;
Hogy, a' kit oda hágy illy ſzíve' bálvánnya,
Az tovább a' maga' éltét sem kívánnya.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Sőt azt, nálla nélkül tártya már terébnek,
'S utánna vágyódik ſzíve' jobb felének.
El-veſztvén a' maga' leg-félytőbb reménnyét,
Minden napjainak homály fogta fénnyét.
'S meg-gondolásával az el-múltt időnek,
A' jövő jók fogynak, 's kis bajok meg-nőnek;
Mert a' nagyság öſzve-hasonlíttásban áll,
A' mi nagy-is, kitsiny, ha más nagyobb annál.
Ezért-is a' vóltt nagy bóldogsághoz képest,
Az azt-el-veſztett ſzív mindent kitsinynek fest;
'S örök eledelét kapja bánattyának,
Hajdani ízében bóldogabb sorsának.
Nagy, 's leg-kívánatosb az Ég' ditsőssége;
De ki kapna rajta, ha lehetne vége?
Vallyon, a' roſſz Angyal' kínnyát mi teheti
Gyilkosabbnak, mint az Ég' emlékezeti?
Így tehát az ember a' leg-jobb társában
Igaz bóldogságát keresi hijában.
Sőt talán nagyobb roſſz a' roſſz feleségnél;
Mert ez gyötör, kínoz, de csak a' meddig él;
A' jóért, míg él-is, gyakran van bánatod,
Hólta után pedig örökké siratod. 's a' t.

GR. TELEKI JÓZSEF.

VIII.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

VIII.

Gr. Id. RÁDAY GEDEON TÁRSUNK' HALALÁRA 1792.

EL mentél, ſzeretett RÁDAIM, e' Világ'
Zúgó habjaiból, ſzámtalan érdemid
Késérvén nemesült lelkedet! Itt hagyád
Kedvelltt Társaidat, kik Veled a' kilentz
Szüzek' templomiban, mint le-kötött Papok,
Versent áldozatot tettenek e' napig.
Többé teſznek-e? — Jaj! sírnak Azok, 's örök
Gyáſzt vettek-fel; Ezek, lantyaik' húrjait
Mindnyájan ſzomorún pengetik, a' setét
Sír' méllyébe le-ſzálltt hűltt tetemid felett
Könyvezvén: Ki-halál, oh Haza' Neſztora,
Keblünkből! ki-halál, oh Magyar Orfeus! —
Minden példa felett példa valál nemes
Népednél! — Követöd léſzen-e? Léſzen-e
Embert, ſzép Tudományt, Könyveket, Őseink'
Nyelvét illy' ſzeretö? — Grófi nevet nyerél
Illy fö virtusidért: bátor ugyan Te nem
Kívántad, mivel-hogy leg-kitsinyebbik ék
Minden más ragyogó tzímereid között. —
Nyúgodgyál, Magyarok' tüköre, bóldogúltt
Eldödink' ölelö karjai köztt; 's veled

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nyúgodgyék koſzorús lantod. Ez, hangzatot
Már többé nem adand: ám de helyette sok
Más énekli jeles tetteidet. Soha
Nyelvünkröl ki nem hal RÁDAI GEDEON.

SZABÓ DÁVID.

ILLY ſzomorún hangzik Barátom' hárfája;
Így sohajt meg-sebhedtt ſzívéböl Múzsája!
Magyart sirat! — Márvány van annak mellyében,
A' ki meg nem indúl, ezt hallván, ſzívében. —
Hàj! édes Hazánknak tzímeres Fijai
El-tünnek lassanként, mint Ég' tsillagai!
'S leſznek-e — azt kérdem én-is — kik, ezeket
Követvén, tegyenek olly ſzép érdemeket? —
Tí! kik ifjúságtok' elsö zsengéjében
Most vagytok, 's kiknek friſs vér buzog erében:
Éltetek' virágát arra fordíttsátok,
Hogy gyümöltsét vegye ma-holnap Hazátok.
Melly ſzép dolog! mikor emlékezetére
Egy Polgárnak, írják koporsó-kövére:
„ Ennek, ki itt nyugſzik e' sírnak méllyében,
„ Ennek, ki itt sorvad romlandó réſzében:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ A' Halhatatlanság, ditsö koronáját
„ Néki adta, mivel szerette Hazáját. „ — *)

VIRÁG.

---

*) A' Deák Újságokat ír ó érdemes, tudós Férjfiaknak eggyike, *Hadusfalvi* SPILENBERG PÁL Úr, néhai Társunknak tisztelöje; szépen, 's böven leírta eggyik levelében halálát, és tetemes érdemeit. Meg érdemlik szavai, hogy újra itt-is kinyomtattassanak, 's Museumunkban fenn-maradgyanak. „ *Die 6ta Augusti, vix 5. diebus e febribus aeger, ad beatorum sedes migravit celeberrimus in Patria nostra Litterator Comes Gedeon Sen. de* RÁDA, *in vico auito Pétzel, ad duo milliaria Pestino reiecto. Fuit Vir aetate grandi, octuagenario maior, viridi tamen, et vegeta adeo senecta, vt illud ingenii robur, illa memoriae vis, qua pollebat, omnibus admirationi fuerit. — Inde a teneris annis, lustratis Exterorum Academiis, totum se litteris dediderat. In Comitiis annorum* 1751. *et* 1764. *qua Prouinciae Pestiensis Deputatus magnae erat auctoritatis. Conuentus eiusdem Prouinciae de more adiuerat, et, sicubi in commune bonum consulere potuit, nihil desiderari a se passus est. — Ceterum ab vrbanis strepitibus, et dignitatum illecebris procul remotus, totam in libris quaerebat et inueniebat felicitatem. — Bibliotheca, quam selectissimis in omni scientiarum genere instruxerat libris, tanta est, tam raris et exquisitis instructa monumentis, vt in primis, quas vspiam Priuati per Europam possident, merito censeatur. — Fuit in b. m.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ki lett légyen G. Idősb RÁDAY GEDEON: jól tudgya azt az egész Haza. Fenn-maradand az ő szép híre Magyar Országban; 's Társaimnak ezen versekben ki-öntött érzékenységeik illetődés-

---

Comite varia et multiplex eruditio; linguarum Hungaricae, Germanicae, Slavonicae, Italicae, Gallicae, Anglicae, tum Latinae, Graecae, et Hebraeae notitia. Etsi vero Polihistorem aeuo nostro lectissimum pie defunctum nominemus, vt adeo, quidquid vetus nouaque rerum gestarum memoria, Philosophia, Jurisprudentia, et Theologia, atque ad has relatae scientiae complectuntur, sciret; delectabatur tamen et extremis adhuc vitae annis amoenioribus litteris. Erat praeterea in eo memoria excellens; comitas, et lenitas supra, quam dici potest. Fuit erga omnes, et eos etiam, quos nascendi sors alteri religioni adscripserat, tanta beneuolentia, vt omnes, quibus cum eo colloqui contigit, eius agendi rationem suspicere non cessent. etc. — Vale, grandis Anima! aeternumque vale. Accipe maesti cultoris et admiratoris tui de te his pagellis memoriam. Tua sane recordatio, quoad viuam, cordi meo inscripta erit! — Lásd: *Ephemerides Politico Litterariae. Vulgatae Pestini die IX. Augusti A. C. M. DCC XCII. Nro 57.*

Szerentsés az a' Hazafi, kinek neve halála utánn-is kedvességben marad; ki a' maga' jó emlékezetét érdemek által örökösíthette. Mitsoda, 's melly rövid az emberi élet! Alig jöttünk, megint kell mennünk.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

sel fognak még a' késöbb idökben-is olvastatni. Közönséges veſzteség az ö halála; érzi azt minden jó Hazafi. Mennyivel nagyobb fájdalmunkra esik tehát mí-nékünk tölle-való meg-foſztatásunk? — nékünk, kik, mint Hazai Nyelvünk' fel-emelésére öſzve-ſzövetkezett Társak, vele több eſztendöktöl fogva egy pállyát futottunk? — Elfelejthetetlen mí-nékünk az ö emlékezete. Soha sem fog ki-halni ſzívünkböl.

Ö vólt Hazánk' föbb-rendü Fijai közül legelsö, a' ki, Nemzetünk' fel-serkentésére tárgyazó igyekezetünket meg-kedvellvén, már ez-elött

---

Nem haſznál itt senki' bajnoki ereje,
Sem a' gyenge Szüznek nyíló eſztendeje;
Sem a' tüzes Ifjú' virágzó ideje,
Sem a' jó-erköltsü Öſznek tiſztes feje. —
Ama' Király, ki ma koronákon sétál,
Holnap porbau fekſzik jobbággya' poránál. —
Bóldog, ki napjait olly-képp' rekeſztheti,
Hogy öt fellyül-éli jó emlékezeti;
Ki pállya-futását úgy el-végezheti,
Hogy koſzorút nyernek hív igyekezeti! —

Bóldog vólt e' tekéntetben-is G. Ráday. Ollyan egy Férjfiú köt most ö-nékie koſzorút, a' kitöl méltán leg-többet várhatni. Értem a' tudós Koppi Urat; ki a' Pesti Universitásban, az Ifjúságot már több eſztendöktöl fogva meg-betsülhetetlen haſzonnal oktatván, oſzlop-embereket nevel a' Hazának. B.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

4. eſztendővel közinkbe állott; — ollyan időben, a' mikor sok nagy-ſzületésű Magyar — ſzomorú emlékezet! — Magyar lenni, 's magyarúl beſzéllni, általlott! —

Ő, és a' nagy-lelkű ORCZY — dobogj, dobogj, hála-adó, bánatos ſzív! follyatok, keserű könyvek, follyatok! ő sintsen többé! ah! oda van, el-hagyott mind a' kettő! — Ők vóltanak majd egyedűl, kik, az akkori mostoha időknek ſzédíttő maſzlagitól meg nem veſztegetődhetvén, Anyai Nyelveket kedvellették, gyarapították; a' Magyar Helikonnak betsűletét Hazafi társaik között támagatták, fenn-tartották; 's a' ſzunnyadozókat veſzedelmes álmaikból serkentgették.

Bóldog lenne a' Haza, ha most sok illyen Fijai vólnának! Nem kellene az erőſzakos fel-háborodástól tartania, 's — ki tudgya? — talán végső romlásától rettegnie. — — A' fel-zúdúltt tengernek haragos habjai köztt hánykódó ép hajó, bőlts vezérjei' hathatós erejek által partra juthat néha; de a' mellynek, meg-repedezvén óldalai, sem jó vitorláji, sem elegendő-ſzámú, eggyet-értő, okos kormányzóji nintsenek, ſzélvéſznek idején süllyedés a' sorsa! — B.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

IX.

A' SZÉP MESTERSÉGEKNEK ROVID TÖRTÉNETEI. a)

(Lásd: SULZER. *Allg. Theor.* Art. *Künste.*)

1. §. *A' szép Mesterségek a' hajdani Napkeletieknél.*

NEM kell a' szép Mesterségekröl azt vélni, hogy ezek, mint a' gépelyes lelemények, vagy szerentsés eset által, vagy a' regula szerént való eszeskedésnek segedelmével elmés Férjfiaktól találtattak-fel, és hogy azutánn születéseknek helyéböl más Országokba által terjedtek légyen. Hazabéli palánták ezek minden tartományban, hol az ész ki-fejtödni kezd: fáradságos dajkálás nélkül nönek, de, valamint a' földnek gyümöltsei, az ég-vonásnak minémüsége szerént, melly alatt ki-tsiráznak, és a' nevelés szerént, melly azoknak adatik, külömb-féle formákat vesznek magokra, és a' kietlen vidékekben virágzás nélkül maradván, kevésre betsültetnek.

Valamint most a' Földnek akármellyik Népe, mellynek annyi esze vólt, hogy magát az elsö vadságból ki-fejtse, a' Muzsikát, Tántzot, Ékesen-szóllást és

a) Lásd az elöbbi Negyedet.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Poézist esméri: ſzinte azon-képp' ismérték ezeket a' Nemzetek az elöbbeni eſztendö-ezredekben-is, miöltá az emberek eſzesen elmélkedni kezdettek. Nem ſzükséges mí-nékünk a' végre, hogy a' ſzép Mesterségeknek elsö eredeteket és nyers állapottyokat lássuk, az Emberség' történeteinn által a' leg-homályosabb régiségekbe hatnunk; ollyanok vóltak ezek a' leg-régiebb Égyiptusbélieknél és Görögöknél, a' minémüek most a' Hurónoknál. Az embereknek hajlandóságokat arra, hogy az érzékeny érdekléseknek tárgyait, mellyek hatalmokban vagynak, meg-fínomíttsák és kellemetesebbekké tegyék, ki-ki esméri, a' ki az emberi elmének járását meg-visgálta. Miképp' tette meg ez, terméſzet-ſzerént-való és történetbéli alkalmatosságoktól vezéreltetvén, a' mesterségnek mindenik ágában az elsö nyers próbákat? könnyü által-látni, és majd, ha idövel a' Poézist, Kép-írást, Tántzot, és Építö-mesterséget eggyenként elö-veſſzük, meg-is írom bövebben, a' mint a' Muzsikáról már meg-tselekedtem.

A' ſzép Mestérségeknek nem tsak fö ágaikat, legalább elsö zsengéjekben, hanem még eggyes tsemetéjiket-is fel-találni olly' Népeknél, mellyek között soha semmi-féle ſzövetség nem vólt. Tudgyuk, hogy a' Khínabélieknek komédiájok és tragyédiájok vagyon, és hogy a' nézö-játéknak e' két-féle neme még Perunak régi lakossinál-is esméretes vólt, kik az eggyikben *Inkássaiknak* tetteit, *(Histoire des Yncas de Garcil. da Vega Lib. II. chap. 27.)* a' másikban pedig a' közönséges életnek jelenéseit állították-elö. A' Görö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

gök, kiket a' nemzeti büſzkeség nagy ditsekedésekre vezetett, *(Graeci omnia sua in immensum tollunt. Macrob. Saturn. L. I. c. 24.)* valamennyi ſzép Mestersé-geknek fel-találását magoknak tulajdoníttyák; de a' józan-gondolkodású Görögöknek eggyike meg int bennünket, hogy az ō leg-régiebb tudósíttásaiknak vígyázva hidgyünk. *) Könnyü által-látni, hogy a' Görögök, kik még akkor, midōn más Nemzetek már nagy virágzásban vóltak, makkal éltenek; nem vóltak az elsōk, kik a' ſzép mesterségeket üzték.

Jól-lehet bizonyos az, hogy a' ſzép Mesterségeknek elsō zsengéjét minden-féle Nemzeteknél fel-találjyuk; az út mind-az-által, mellyet az embereknek az elsō próbáktól fogva, mellyeket tsak a' nyers terméſzetnek kell tulajdoníttani, egéſz' addig, mikor azoknak gyakorlása regulákra vonattatik, és a' Mesterek ezt meg-tanúltt mesterség gyanánt üzni kezdik, meg-járniok kellett, olly hoſzú, hogy méltán meg lehet még azt a' kérdést tenni: mellyik Nemzet vólt, melly ezenn az útonn leg-elōſzör által-esett?

De a' leg-régiebb Népeknek eredetekrōl, rend-tartásaikról, és mesterségeikrōl kevesebbek a' hozzánk érkezett tudósíttások, hogy sem ezen kérdésre megfelelhessünk. Közönségesen, de még is tellyes hitelesség nélkül, a' Khaldéusok, vagy ollykor az Egyi-

b) STRABO: a' ki felettébb okosan azt jegyzi-fel, hogy a' tudósíttásoknak leg-régibb gyűjtői a' Görög mythologia által sok valótlanságokra tsábíttattak. *Libro 8.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ptusbéliek tartatnak elsöknek, kik a' Rajzoló Mesterségeknek külömb-féle ágait *methodice* üzték. Az bizonyos, hogy valamint e' két Nemzetnél úgy a' Hetrúriabélieknél is a' szép Mesterségek amaz idökben, mellyekre az, a' mit az embereknek igaz történeteikböl tudunk, semmi érezhetö világosságot nem terjeszt, már virágoztak. Abrahám' idejében a' Rajzoló-Mesterségek a' Kháldéusoknál ki-ütötték vólt-már elsö bimbójokat; és Egyiptusban Sesostris' idejében, ki a' Zsidó Törvény-szerzönek, Mózesnek, eggy-idösse vólt, az Építtö-mesterség nagy virágra jutott vólt. Lásd WINKELM. *Gesch. der Künste des Alterthums I. Th. I. Cap.*

Mennyire vitték légyen e' Nemzetek a' Görögök elött a' szép Mesterségeket, meg nem határozhattyuk. Az Egyiptusbélieknek és a' Persáknak ollyan épületeik és kertyeik vóltak, mellyek leg-alább a' külsö pompára és nagyságra nézve mindent fellyül-haladtak, a' mit az-utánn a' Görögök tsináltanak. És a' Zsidó nép az Ékesen-szóllásból és Poézisból nevezetes darabokat mutathat, mellyek az efféle görög munkáknál régiebbek.

2. §. *A' Görögöknél.*

Úgy látszik, hogy a' tulajdon-képpen való Görög-Ország a' szép Mesterségeket ama' Kolóniájitól vette, mellyek Lóniában és Itáliában el-terjedtek. Az Lóniabéliekre minden bizonnyal a' szomszéd Kháldéusok-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ról, nagy Görög-Országra pedig a' határos Hetrúriabéliektöl származtanak. *Statuas Thusci primum in Italia invenerunt. Cassiodor.* A' leg-régiebb görög építtésnek maradékai a' régi *Poestumban* magokon viselik az Egyiptusi ízlésnek jeleit. Söt még a' Régiek' írásiban is fel-találllyuk annak nyomdokát, hogy a' Poézis a' tulajdon-képpen való Görög-Országra részént Nap-nyúgotból származott légyen, részént pedig Napkeletböl, és még az Éjszaki részekböl-is.

De jól lehet a' szép Mesterségek mint kül-földi gyümöltsök plántáltattak-által a' görög földre: bizonyos még-is, hogy ezen szerentsés ég-vonás alatt, és a' tsudálkozásra méltó Görög Elmének dajkálása által, olly szépségre és olly ízre jutottak, a' minémüre más tartományban sem az-elött, sem az-utánn fel nem emelkedhettek. Görög-Ország a' szép mesterségeknek valamennyi ágait leg-felségesebb virágzásokban és leg-tökélletesebb szépségekben látta, és ebben századokik fenn-is tartotta; söt bizonyságúl ezer példákat lehetne elö hozni, hogy azokat eggy ideig igaz tzéllyokra fordította. Mire nézve e' Tartományt a' szép méstersége kivált-képpen való hazájoknak méltán nevezhetni.

Minek-utánna e' lelki és szívbéli ritka adományokkal bövelkedö Nép, szabadságát el-vesztvén, a' Rómaiak' igája alá jutott, a' szép mesterségeknek fénnyek is el-alkonyodott. A' Rómaiaknak elméjek, kik a' Görög birodalomnak esete utánn egynéhány századig a' Világonn uralkodó Nemzet vóltanak, nyersebb

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

vólt, hogy-sem a' szép mesterségeknek fénnyét fenn-tarthatta vólna; jól lehet a' Görög mesterek és müdarabok közikbe plántáltattak légyen. E' nép az emberi észnek tökélletes állapodásával, mint a' Görögök, soha sem birhatott, mivel *character*ében az elsö és leg-fontosb helyet az uralkodásra való vágyódás foglalta-el. A' szép mesterségeknek mivelése tehát a' Rómaiaknak *plánumával*, mellyhez tetteiket alkalmaztatták, meg nem eggyezett, és így a' tsupa esetre hagyattatott. A' Múzsák Rómába soha sem idéztettek, hanem tsak úgy szenvedtettek-meg, mint odafolyamodott jövevények.

3. §. *A' Rómaiaknál, és a' Római Birodalomnak romladékiból támadott Országokban, a' XVI. századig.*

Úgy látszik ugyan, hogy azokat Augustus az országlás' *plánumába* fel-fogadta légyen. De a' belsö pezsegés miatt, melly a' szabadsághoz való szeretetnek el-fojtásától a' Rómaiak' elméjikben okoztatott, nyughatatlanabbak vóltak az idök, hogy-sem a' szép Mesterségek a' görög tündöklést vissza-adhatták vólna. A' mi azonn kivül az emberi léleknek erejéböl fenn-marada, az mind más tárgyakra intéztetett, mint-sem az elmének pallérozására. Az uralkodó felekezetnek elég dolga vólt, hogy hatalmát a' kéznél-lévö külsö eröltetések által fenn-tarthassa; azok, a' kik a' le-nyomatást belsö háborodással érzették,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nem gondolkodhattak egyébröl, hanem ezen hatalomnak alattomban való veſztegetéséröl; a' harmadik felekezet pedig, melly e' félelmes pezsegésnek nézöje vala, tsak azonn vólt, hogy az állapotoknak illy mostoha környül-állási között a' lehetséges nyúgodalomban maradhasson. Ezen utólsó felekezetnek kezeiben vala a' mesterségre való elme, és pénzért adatott vala el. Azok, a' kiknek hatalmok még nem eléggé erös lábonn áll vala, az el-adó Mestereknek fáradságait arra fordították, hogy a' kéj ſzerént való uralkodást kellemetességekkel fel-ruházzák; és az ö parantsolattyokra, ama' Nép' réſzének, melly tsak ſzenvedö vala, egéſz figyelmetessége a' ſzabadságról el-vonattatott, és a' múlatságokra vezettetett. Ebböl ſzükség-képpen annak kell vala következni, hogy a' ſzép Mesterségek nem tsak igaz tzéllyokról elútasíttassanak, hanem még ama' fö regulájikra nézveis, mellyekenn egéſz tökélletességek nyugſzik, megveſztegettessenek.

Ezen idötöl fogva tehát napról napra alkonyodának, míg amaz alatsonságra le-döltek, mellyben olly sok ſzázadokonn által hevertenek, 's mellyböl magokat mind eddig fel nem emelhetik.

Igaz ugyan, hogy ezen egéſz idö alatt a' külsö láttatra nézve némünémü virágban maradtak; gépelyes réſze mindenik mesterségnek a' Mestereknek mühellyeikben fel-találtatott, de a' lélek és az íz el-enyéſzett lassanként belöllek; a' Mestereknek rendgye, akármellyik nemét tekéntsük a' ſzép mesterségeknek,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

félbe nem ſzakadt; a' pogány Istenségeknek le rontatott templomai helyett egyházak építtettek; az Isteneknek és Bajnokoknak státuájik' helyébe a' Szenteknek és Mártiroknak képei tétettek. A' Muzsika a' theátromból a' templomba, és az ékesen-ſzóllás az Ügyéſzek' ſzékéröl a' prédikálló ſzékekbe vitetett. A' ſzép Mesterségeknek eggy ága sem esett-le; de lassanként mind el hervadtak, míg el-végre olly formákba öltözködtek, mellyekböl elöbbeni ſzépségeket magunknak semmi módon le nem képezhettyük.

Ollyan vólt az ö sorsok, mint bizonyos ünneplésené, mellyek eredettyek' korában fontosok és felséges-tzélúak vóltak, lassanként pedig olly ſzokásokká változtak, mellyeknek sem okokat nem adhattyuk, sem értelmeiket ki nem nyomozhattyuk. Szint' azok vóltak ezen idökben a' ſzép Mesterségek a' régi idöbéliekhez képest, a' mik most a' Vitéz Rendek a' hajdaniakhoz képest: tsak a' külsö jelek, a' pántlikák, és a' tsillagok maradtak-fenn. Ez vólt az oka, hogy a' ſzép Mesterségek nem tsak a' külsö ſzépségre, hanem még a' belsö eröre nézve-is meg-fogyatkoztak.

Némelly Könyv-ſzerzök olly móddal írják-meg a' ſzép Mesterségeknek történeteit, melly nékünk hihetövé tehetné, hogy egynehány ſzázadokig egéſſzen elveſztek. De ez a' történetbéli valósággal ellenkezik. Augustus' idejétöl fogva egéſz' X Leo Pápáig egy ſzázad sem vólt, melly Poétákat, Kép írókat, Kép-faragókat, Kö-metſzöket, Muzsika-ſzerzöket, és Nézö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

játékosokat ne mutathatna. Söt úgy látſzik, hogy a' Rajzoló Mesterségekben imitt amott egy ſzerentsésb elme, még a' ſzépségnek és jó íznek a' mesterségekbe való viſſza térittésére nézve-is, próbákat tett légyen. *) De fáradságának foganattya nem meſſze terjedett. Valamint az erköltsöknek romlása a' XII és egynehány következö ſzázadokban meg foghatatlan garádi-tsig le ment, úgy a' ſzép Mesterségekkel való élés is sokkal méllyebb alatsonságra dölt, mint a' minöt most magunknak tsak képzelhetnénk-is. A' ſzent és

*) Itt Sulzer illy jegyzést téſzen: „Egynehány eſztendők elött Hervordiában IV Henrik Csáſzárnak egy Diplómáját láttam, mellynek petséttyén a' Csáſzár' feje olly ſzép, mint-ha az első Csáſzárok' idejében metſzetett vólna. És a' régi egyházi könyvekben, mellyek Nagy Károlynak 's az ö utánna orſzáglott Fejedelmeknek idejéből valók, olly metſzett köveket talalni ollykor, mellyek nem minden ſzépség nélkül ſzűkölködnek. Még ennél-is váratlanabb vólt a' tudósíttás egy Tót-ſzármazású éjſzaki népnek, a' Vendusoknak, kik az-előtt Pomerániában laktak, a' rajzoló mesterségekben való alkalmasságáról. Egy ſzinte nem rég' közre jött munkában (*Thunmanns Untersuchungen über die Geschichte einiger nordischen Völker. Berlin* 1772. 8. *Seite* 290. 291.) a' következendő tudósíttást olvasom, melly a' Bambergai Püspöknek, Ottónak, régi Életéből van véve: *Stettinben négy templomok vóltak. De az eggyik ezek közül tsuddálkozásra-meltó mesterséggel vólt építve és fel-ékesítve. Valamint belöl, úgy kivül a' vésö-mesterségnek műdarabjai látſzatnak benne, (sculptura: relievo: Schnitzwerk.) mellyek a' falakból ki-állottak, és embereket, madarakat, 's más állatokat képeztek, a' terméſzetet olly ſzorossan követvén, hogy az ember majd nem eleveneknek tartotta.* A' Történet-iró, a' ki ezt beſzélli, a' templomot maga látta, és olly Férjfiú vólt, ki a' Csáſzári udvart ismérte; a' kinek tehát méltán hitelt adhatunk.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ajtatos könyveknek képeiben, és ama' faragott bálványokban, és metſzésekben, mellyekkel a' templomok és prédikálló-ſzékek fel ékesíttettenek, olly gyalázatos rajzolások vóltak, mellyek most még az ollyan helyekenn-is, hol a' leg-gorombább bujaság üzettetik, botránkoztatók vólnának. Hihetö azonban, hogy ezen bal ſzokás nem árthatott, mivel a' mesterségnek illyetén zab-ſzüleménnyei minden *Æstheticabéli* avagy édesgetö erö nélkül ſzükölködtek.

4. §. *A' XVI. ſzázadtól fogva mostanig.*

E' ſzomorú vadságnak közepette azonban, meg-hasadt imitt amott a' ſzép Mesterségeknek egynehány ágaira nézve a' jobb ízlésnek ſzürkülettye, a' mint ezt majd idövel, a' Poézisnak és az Építtésnek történeteit röviden meg-írván, elö-adandom. De tsak a' XVI ſzázadban jött-fel ismét a' világos nap, melly a' maga' fényét a' ſzép Mesterségeknek egéſz környékére ki-terjeſztette. Már régen ez elött figyelmetesekké tett a' ſzép mesterségeknek egynehány ágaira némelly Olaſz ſzabad Városokat a' gazdagság, mellyet magoknak a' kereskedés által ſzerzettenek. A' Görög Építtésnek és Kép-faragásnak egynehány darabjai Pízába, Florentziába, és Genuába hozattak; mellyeknek ſzépségét az ott valók érezni, az-utánn pedig hellyel-közzel követni-is kezdették. De még fontosabb foganatúak vóltak a' Görög Költésnek és Ékesen-ſzóllásnak darabjai, mellyek nem sokára az-utánn

Nap-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nap-keletröl Olaſz-Orſzágba folyamodott Görögök által lassanként ismeretesekké lettek. Itt vólt már látni, hogy a' mesterségnek ezen ágaira nézvé az ízlésnek gyümöltsei érni kezdenek; a' mi az Olaſzokat arra öſztönözte, hogy még azokat-is, a' mik a' többi ágakból imitt amott fenn-maradtak, ſzomorú romladékaikból ismét elö-keressék. A' Mesterek' ízlése újjolag élesedni kezdett; a' ditséret és ditsösség, mellyet némellyek a' régi mü-daraboknak követése által nyertek, a' buzgóságot másokban-is fel-gerjeſztette: és így a' mesterségek a' porból ismét fel-emelkedtek, és Olaſz-Orſzágból lassanként egéſz Nap-nyúgotra, söt még az Éjſzaki réſzekre-is ki-terjedtek. Éſzre vétetett eggy-általlyában mindenütt, hogy a' régi Mesterségnek darabjai a' leg-jobb példák, és hogy ezekhez kell magokat azoknak tartani, a' kik valamennyi ſzép mesterségek' darabjainak leg-tökéllletesebb formát akarnak adni. Mivel pedig egyſzer-'s-mind a' józanabb Politika nagyobb nyúgodalmat-is hozott az Orſzágokba, melly ezeket állandóbb lábra tette, ez által a' ſzép mesterségekhez való ſzeretet-is meg-gyarapodott. Így jutottak ezek lassanként ama' virágzásra, mellyben öket most lenni láttyuk.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

X.

ELEGYES DOLGOK.

1.

Bölts Rendelés.

A' Nevelés, az egész Polgári Társaságnak talp-köve. Söt, az tészi, 's teheti tsak, az Embert valóságos *Emberré*. Az Ifjúság a' Hazának leg-főbb kíntse. Erre kell tehát az Országló Hatalomnak fő-képpen figyelmezni, gondot viselni. Ha ez el-hagyattatik, helytelen *principiumokra* szoktattatik, vagy mellyékes tárgyakra, 's nem a' Köz-Jónak hasznára, igaz szeretetére intéztetik: oda lesz vele eggyütt az egész Haza.

Leopold — az Országlásnak néhai nagy mestere — jeles példáját adta tavaly ebbéli vígyázó gondoskodásának. Az Egri *Püspöki Lyceumot* olly fel-tételek alatt hagyta-meg továbbra, hogy az mind a' taníttásra, mind a' Taníttókra nézve, a' Királyi Oskolákkal mindenben meg-eggyezzen, és a' Kassai Tudománybéli Kerületnek Igazgatójától függjön. =

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Vajha a' közönséges Pap-nevelő Házak-is (*Generalia Seminaria*) újra fel-állíttatnának! — Mennyit nem nyerne az által mind a' Haza, mind pedig, és kivált-képpen, önnön maga-is a' Religio! — —

2.

Vallásbéli Türedelem.

IMHOL van a' Keresztényi szeretetnek, 's két ellenkező hiti-valláson lévő Lelki Pásztorok között ritkán találtató szép eggyességnek követésre méltó példája:

Meg-halván tavaly eggy Abaúj-Vármegyei mezővárosnak Plébánossa (ki egyszer-'s-mind V. Esperest és Egri Kánonok vőlt;) nagy pompával, 's külömbözö-vallású számtalan sokaságnak jelen-létében temettetett-el. A' halotti beszédet egy más helységbéli Plébános (név szerént: T. Spátzai SPÁTZAY LÁSZLŐ Úr) mondotta. Ez a' hív Keresztény, 's a' felebaráti igaz szeretetnek méltó hírdetője, el-bútsúztatván az említett halottat Püspökétől, Káptalannyától, és Kerülete-béli Pap-társaitól, imígy szóllította-meg az ott-való *Református Prédikátort*:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

„ Ugyan-ide rekesztlek tégedet-is, ezen Város'
„ Reformáta Ns Ekklésiájának nagy-tudományú
„ érdemes Lelki Pásztora! — — Tizen-eggy esz-
„ tendőkig legeltettük eggyütt nyájainkat; külöm-
„ bözö mezőkönn ugyan, mind-azon-által olly pél-
„ dás eggyesség' 's békességgel, mint-ha eggy
„ akolhoz tartoztunk 's egy-féle Pásztorok lettünk
„ vólna. Ezt a' tizeneggy esztendöt minden vissza-
„ vonás, harag, gyűlölség, és egyenetlenség nél-
„ kül töltöttük-el. Ezen eggyes szeretetböl kívá-
„ nom továbbra-is, Ezékiel Próféta szerént:
„ (*Ezech.* 34.) Legeltesd nyájadat *igen böséges*
„ *mezökön, magas hegyeken*, hogy jövendöben-is
„ *zöldellö füveken, kövér legellökönn, a mennyei*
„ *Izraelnek magas hegyein nyúgodgya-nak-meg*
„ veled eggyütt! „ —

Valóban, nem kevés ditséret mind a' Halottnak, mind a' Prédikátor Úrnak, mind a' Bútsúztatónak. — Vajha foganatos példa lenne ez sok lelki Pásztorinknak! Gondolnák-meg, hogy az az Isten, a' kinek ök szolgálni akarnak, *Békesség', Szelídség', és Szeretetnek Istene*, ki az ö heveskedésekben, 's ember-társaiknak egymás ellen való gerjesztgetésében, nem gyönyörködhetik! Dolgoznának eggyesített erövel azon kárhozatos szeretetlenségnek szíveinkböl való ki-irtásán, melly már

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

több ſzázadoktól fogva annyi kárt, annyi veſzedelmet áraſztott Hazánkra, hogy még ma-is nyög alatta! 's a' mellynek ſzerentsétlen következéseit soha elegendô-képpen meg nem sirathattya!

3.

Magyar Teátrom.

MELLY nagy haſzna légyen a' Teátromnak, mind a' Nyelv', mind az egéſz Nemzet' ki-pallérozására, elö-menetelére nézve: tsak az nem tudhattya, ki az illy-féle dolgokról gondolkodni nem ſzokott; és mind a' régi, mind a' késöbb idök' 's népeknek történeteikben tellyességgel járatlan. Rövideden ſzóllván: *A' Teátrom a' Nyelvnek és Erköltsöknek Oskolája.* — Nem ſzándékom, hogy ezt itt böven meg-mutogassam, 's ſzámtalan okaimat elö-adván, tagadhatatlanná tegyem. Tsak azt a' vígaſztaló újságot akarom közleni: hogy

Több Ns Vármegyék — ſzemek elött viselvén mindenkor azt, hogy kötelesek ök a' Köz-Jónak minden-némü és akár-honnan áradhatandó kárát tehetségek ſzerént el-háríttani; — fel-írtak Ö Felségéhez, a' Királyhoz: hogy a' Pestenn öſzvegyültt Teátromi Társaságnak, melly ſzép tehetsé-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

gének már több ízben tsalhatatlan jeleit adta, pártyát fogni, 's a' játszásra illendő helyet adatni méltóztassék. Helyesnek találta ezt a' kérést a' kegyelmes Fejedelem, 's által-küldötte a' Nádor-Ispányhoz; ki mind azt, a' mivel Hazánknak haszználhat, szívbéli örömmel tellyesítti.

Hazámnak Fijai! Tí, kik a' Természet' és Szerentse' ajándékiból nagyobb részt vettetek, 's Megyéiteket bölts tanátstokkal vezérlitek! Oktassátok, serkentsétek Hazafi-társaitokat. Nyúllyatok minden eszközhez, a' mellyel édes Hazánk' 's Királyunknak javát, ditsősségét, gyarapíthattyátok. Ím', el-siet az idő. Meg-történhetik ma-holnap, hogy hijában lesz minden igyekezet, minden erő. Késő bánat gyötri ofztán szívünket; 's hajdani szép nevünket gyalázat nyomja.

4.

Vélekedés és Javallás.

Az Újság-írók, általlyában véve, a' Népnek majd minden más írók között leg-többet haszználhatnának. Mivel-hogy ők leg-több-féle emberektől, leg-figyelmetesebben, leg-gyakrabban, sőt minden-nap', olvastatnak. De ellenben ugyan-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

azért leg-többet — árthatnak-is. Annyival tor-galmatosabb vígyázással kellene tehát igyekezniek, hogy az igazsághoz mennél közelebb járhassanak, — leg-alább, hogy attól szántt-szándékkal el ne távozzanak.

„ Az Igazságnak felséges képe, úgy mond RAY-„ NÁL, mindenkor elöttem vólt. Oh szentséges Igaz-„ ság! Te valál egyedül, a' kit tiszteltem. Hogy-„ ha lesznek munkámnak még Olvasóji a' jövendö „ százakban; tehát azt akarom: hogy, látván, „ mennyire ki-fejtettem én magamat minden pár-„ tos indúlatokból és elö-itéletekböl, ne tudgyák „ a' tartományt, mellyben születtettem; ne tudgyák, „ mi-némü Igazgatás alatt éltem, millyen hívata-„ lokat viseltem, mitsoda hitet vallottam: azt aka-„ rom, hogy mindnyájan polgár-társoknak, barát-„ tyoknak tartsanak. „ *a.*)

---

a.) L' image auguste de la Vérité m'a toujours été présente. O Vérité sainte! C' est toi seule que j'ai respectée. Si mon Ouvrage trouve encore quelques Lecteurs dans les siecles à venir, je veux qu'en voyant combien j'ai été dégagé des passions et des préjugés, ils ignorent la contrée où j'ai pris naissance, sous quel gouvernement je vivais, quelles fonctions j'exercais dans mon pays, quel culte je professais: je veux, qu'ils me trouvent tous leur concitoyen, leur ami. „ —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Így kellene minden Történet-írónak gondolkodni; ehhez kellene magokat minden Hír-közlöknek tartani. Erre a' gondolkodásra RAYNÁLT maga a' józan Ész, a' Böltseség, tanította. Kevesen találkoznak az olvasottabb 's gondolkodóbb emberek köztt, kik ebben ö-vele meg ne eggyeznének; kik ezt helyesnek, követésre-méltónak, ne talál-

---

Ugyan-ide tartozik az-is, a' mit a' Budai Deák Újságoknak a' múltt esztendőbéli 27. szám alatt költt levelében, a' 224. öld., gyönyörködve olvashatni. Nem kétlem, hogy számosan lesznek Olvasóink közül, a' kik nem tartandgyák haszontalan dolognak, ha azon levél' egynehány sorainak itt-is helyet adunk. „ *Ephemeridum Scriptor veri sit amans, nullis praeiudiciis innutritus; partium studium fugiat; Patriae amor, Religionis vinculum, si vera referenda sunt, exulent, nullaque Patria, nulla religione se natum autumet, atque adeo toti se viuere mundo credat; illecebras auri auersetur; non succumbat minis; calamum et respondendo et resistendo idoneum, nunquam tamen in inuerecundam aut laesiuam dicacitatem euagantem, adhibeat; nouerit, scripta sua non* P a s q u i n i *esse tabulam, ad quam famosi adpingi possint libelli; denique semper intonet memoriae eius Symbolum maximi post homines natos Philosophi I. Jacobi* ROUSSEAU: *Vitam impendere vero. — His principiis instructum esse oportet, vt integer, dignusque sit, qui acta sui temporis ad seros nepotes transscribat. etc.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nák. Miért vagynak tehát még-is olly kevés ſzámmal, a' kik, történtt dolgokat 's híreket írván, e' nagy embernek példáját követni akarnák? — Nem ſzándékom, hogy valakit érdekellyek; elhallgatom igaz okait. Tudom, melly sok akadállyal kell küſzködniek, kivált a' mí Orſzágunkban, még azoknak-is, kik külömben a' hízelkedést, tsúſzást-máſzást, 's egyéb afféle alatsonkodást, lelkekből útállyák. Én azonban, ki e' tárgyról gyakran gondolkodtam, tsekély eſzem ſzerént azt itélném: hogy addig-is, míg majd a' Nemzet és Király ez iránt rendelne, 's e' réſzben Ánglia', Svétzia', 's több más Orſzágoknak bóldog állapottyát mí-is el-érhetnök, talán leg-jobb lenne: ottan 's arról, a' hol 's a' miről nyilván, egyenesen írnunk és ſzóllanunk, egy vagy más, helyes vagy helytelen, okból 's tekéntetből nem lehet, b) nem akarunk, avagy nem bátorkodunk; az illyen esetekben, mondom, leg-jobb vólna: hallgatnunk. Mert az Igazságot tudva 's ſzántt-ſzándékkal meg-sérteni, tulajdon-képpen annyit téſzen, mint magát az Istenséget káromlani.

---

b) Lásd a' II-dik Negyedben, a' 127-dik óldalon; hol ebbéli vélekedésünket bővebben ki-nyilatkoztattuk.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Eggy-általlyában: az igaz-lelkü, betsületes-szívü embernek, meg-tílthattyák ugyan (ha azok, a' kik hatalommal birnak, ezzel szabad kéjek szerént élni akarnak;) hogy e' vagy ama' kedvetlen igazságot *ne írja*, közönségessé *ne tegye*; de semminémü emberi hatalom nem kénszerítheti őtet arra, hogy ezt vagy amazt *írja*, *hírlellye*.

B.

XI.

TUDÓSÍTTÁS

A' LEG-RÉGIBB MAGYAR GRAMMATIKÁRÓL.

GRĀMA-TICA HVNGAROLATINA IN usum puerorū recēs scripta Ioanne Sylueſtro Pannonio autore.

De noua, apud nros, beneficio Principis nri, imprimendi arte ad Iuuenes Hexaſtichon.

Quiſquis ī hoc ludo ſtudijs incūbis hōeſtis,
Hæc noua quæ cernis ia cape dona libēs.
Progreſsum ſpondēt ſtudiorū nanq; tuorū,
Diues quæ nunq Pannonis ora tulit.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Jelzet: 779.736

Atq; tuo meritas noctesq;, diesq; referre
Ne cesses grates qui exhibet ista, Duci.
NEANESI, An. 1539. die 14 Iunij.

Ez ennek a' nagy ritkaságú Könyvnek egész titulussa. Nyóltzád részben, hat árkusokból áll; igen jó, tiszta, erős papirosra vagyon nyomtatva, úgy hogy szintén a' Hollandiaival vetélkedik. Sem a' levelek, sem azoknak lapjai számokkal nintsenek meg-jegyeztetve, sem az árkusoknak számai betükkel nintsenek a' Könyv-kötőknek kedvekért meg-béllyegeztetve. Ez a' Könyvetske úgy elenyészett a' Hazában, hogy senki, tudtomra, arról e' mai napiglan sohol még tsak nem-is emlékezett. Láthattyuk nyilván azért vagy tsak e' példából, hogy a' pogányoknak gyakori iszonyú pusztíttások, és magunk között esett visszálkodásaink, egymás ellen való kárhozatos sok rendbéli törekedéseink miatt számtalan jó Könyveink úgy el-ritkúltanak, hogy akármelly drága árron sem szerezhettyük-meg; sőt azok közül némellyeknek még tsak emlékezetek sem maradott-fenn közöttünk.

Silvester János vólt e' Magyar Grammatikának szerzője, a' ki *Szinir-várallyán* született, Szathmár Vármegyének Nagy-Bányához három

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mértt-földnyire fekvő mező-várossában, melly azon időben *Peréni János*nak birtokában vólt. Hallván *Luther*nek és *Melanchton*nak jó híreket, meg-házasúltt ember korában azoknak hallgatásokra tanúlás' kedvéért 1534-dik esztendőben *Vittebergába* ment, és az oda-váló fő anya-oskolának Jegyző Könyvébe a' maga' nevét ekképpen írta-bé: *Ego Joannes Sylvester, aliter Erdössi, subscribo legibus Studiosorum Nationis Hungaricae, Vittebergae commorantium.* Onnét idő-múlva a' szép tudományokkal, 's a' Zsidó és Görög nyelveknek tudásával meg-rakodva a' Hazába vissza-tért. De mint-hogy a' még itt-honn bé-szívott, meg-újjított, vagy jobbított Vallásbéli tudománynak magvát imitt 's amott ő-is több társaival eggyütt szerte-széllyel hintegette, egy bizonyos helyben maradása nem lehetett: míg nem ostán utóllyára Gróf *Nádasdi Tamás*nak, az Ország' Nádor-Ispánnyának, *Új-Szigeth* nevű várossában, a' mellyet ő Görögül *Neanesis*nek nevezett, bátorságos menedék-helyet talált vólna. *a*) Itt elöször a' Bán' engedelméből az alatso-

---

*) Ez az *Új-Szigeth* nevű Város Vas-Vármegyében *Sárvár* mellett vólt; a' mellynek óldalát egy felöl a' Rába' vize, más felöl Geme mossa. Ez Ná-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nabb gyermeki tudományokat tanítgatta; fáradhatatlan szorgalmatossága által lassanként jó oskolát állítván-fel, nem sokára nagy-kéfzűletű Oskolaházat-is építtetett köböl a' nevezett Úrnak parantsolattyából a' maga' költségén. Ekkor itt írta *Silvester* a' tanúló Ifjúságnak fzámára a' fellyebb meg-írtt Magyar Grammatikát 1536-dik efztendöben, a' mint Könyvének eleibe függefztett, és Oskolába-járó *Theodorus* nevű fzülött édes fijának ajánlott levele bizonyíttya. Azonban ez a' Professori ember az Új Testamentomot-is fzületett Magyar nyelvünkre által-fordítván, minthogy Udvari papságnak viselésére-is méltóztattatott vólt, könnyen meg-nyerte említett nagy-lelkű Urától, a' Bántól, és ennek hitvessétöl *Kanisai Orsolyától*, hogy Új-Szigethen Könyv-nyom-

---

dasdi Tamásnak állandó múlató-helye lévén, azt sürü plántáltt erdökkel, gyömöltsös és virágos kertekkel, kies sétáló helyekkel, és egyéb gyönyörködtetésekkel gazdagon fel-ékesítette, egyfzer-'smind a' Várat-is régi romladozásiból ki-vévén, új erös sántzokkal, kö-falakkal, és bástyákkal meg-erösítette, el-annyira, hogy 1532-dik efztendöben a' Törökök meg nem vehették, 's kénfzeríttettek fzégyennel alólla el-menni. Így befzélli ezt Silvester e' Grammatikájának eggyik levelén.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tató-műhely állíttatnék fel, mint a' mellynek nem-létele miatt az egész Haza mind ez ideig nagy szükséget látott, és a' meg-világosodásra nézve nagy kárt-is vallott. Ebben a' leg-első új *typographiában* jött-ki leg-először-is ez a' mi Magyar Grammatikánk 1539-dik esztendőben; az az-utánn következett 1541-dikben pedig az Új Testamentomnak Magyar nyelvre ugyan ő általa lett fordíttása *Abády Benedek*, tudós Pap' és egy-szer-'s-mind Könyv-nyomtatónak vígyázása alatt; a' mellyről más helyekenn ez-előtt már bőven emlékeztünk vólt.

Midőn a' Grammatikának minden természeti tulajdonságit elő beszéllette vólna, ezt Deákúl *Litteraturának*, Magyarúl pedig *Betükröl való tudománynak* nevezi. Nem erészkedem én most olly méllyen belé, hogy Silvester János a' Magyar Nyelvet e' Grammatikájában renddel minémű Regulákba szedte és foglalta légyen öszve; mert az itten tzélomon kivül igen sokra terjedne-ki. Méltó vólna ezt a' drága ritkaságú könyvet újra ki-nyomtattatni. Nyelvünkre, sőt egyéb okokra nézve-is, sokat lehetne belőle tanúlni, annyival-is inkább, hogy széllyel ez írásában nyilván-valóvá tette, hogy a' Magyar Nyelvnek melly nagy szoros meg-eggyezése légyen a' Zsidó nyelvvel, és példák-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

kal egyſzer-'s-mind meg-is mutogattya azt; azonban még a' Görög nyelvből-is e' tekéntetben sok dolgokat világosítt-meg. Egéſz gyönyörűség ezt a' nyelvünkre tartozó régi írást meg-olvasni, a' mellyből világoson ki lehet még azt-is hozni, hogy senki eggy igaz és valóságos Magyar Grammatikát nem írhat, hanem-ha a' Zsidó és Görög nyelveket jól érti; sőt kevés igazíttással ebből lehetne egy tökélletes Magyar Grammatikát, a' mí időnkhez képest kevés munkával alkalmaztatva, a' Magyar Haza' ſzámára kéſzítteni.

Úgy látſzik, hogy *Silvester János* még talán az Ó Testamentomot-is fordította légyen Magyar nyelvre, a' melly ugyan világosságra nem jött; mert a' Móses' Könyveiből, és több Próféták' írásiból ſzámos Szent Írásbéli egéſz helyeket elő-hozattatva olvasunk ebben az ő Magyar Grammatikájában: csak eggyet írok ide le, a' mellyből tessék-ki mind fordíttásának illendősége, mind pedig az akkori Magyar írásnak formája. Joel Profétának II: 28, 29. v. így vagyon fordítva: Es liſzen az utolsó napokban, az Isten monga, ki fogok ötteni az én lelkemből minden testre, es profetálni fognak az tü fiaitok, és az tü leanitok. Az tü iffiaitok latast fognak latni, es az tü uínëitek almat fognak latni. es bizonaual az napok-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ban kī fogok ōttenī az en lelkemböl az en szolgäimra, es az en szolgalo leanimra, es profetalni fognak.

Végezetre el nem múlathatom, hogy a' melly Deák Verseket Theodorus fijának írt vólt, ide ne helyheztessem egésszen:

Ad THEODORVM filiū Carmē Endecasyllabū.

Sub luna genito noua, nouum nunc
Nato, prodit opus nouo, nouum sit
Vt munus pueris, nouo sub anno
Qui formam studij nouam sequuntur —
Vt dictat schola quam nouam, nouellis
Erexit pueris, in urbe noster
Princeps. quæ noua, dicta, quòd sit inter
Curuos, Insula, fluminum recessus.
Quin tu nate, nouum, precamur, ut sis
In Christi populo nouo, per orbem,
Cœcas, pellere quod queat: tenebras
Astrorumque ducem pijs, oriri
Curet pectoribus, tenelle, sydus.

Az illy tsekélységekben magokat gyönyörködtetőknek kedvekért írtam Debretzenben Szent Mihály' havának 8-dik napján, 1792.

Dr. WESZPRÉMI ISTVÁN.

XII.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

XII.

A' MAGYAR KORONÁRÓL.

IV-dik Elmélkedés.

A' *Hadi Történetek* nevezetü Bétsi Magyar Újságoknak Íróji a' közelebb el-múltt Novembernek közepe tájján a' Magyar Koronáról ismét egy különös tudósíttást hírdettenek-ki, mellyet valamelly nevezetlen Hazafi tett-fel e' végett; 's mellyben azt kívánta értésünkre adni, hogy a' mostan el-múltt Török háborúnak alkalmatosságával Bukerestben, Oláh Ország' népes Várossában, Fö Hadi-Vezér' Koburg Herzeg' szállásán látott-e? ávagy talán csak hallott lenni eggy olly nyóltzszáz esztendös Görög Historikus Könyvet, mellyben a' mí szentséges Koronánknak formája le-rajzolva, alkotmánnya pedig le-írva találtatik; a' mellyel régenten egy valamelly Görög nevezetlen Császár, egy nevezetlen Magyar Hertzeget megajándékozott, midön Kereszténnyé-lételekor eggyetlen-egy nevezetlen Leányát annak feleségül adta, és egyszer-'s-mind Magyar Országhoz tartozó minden ö jussáról örökösen le-mondott vólna. Ez a' bizonytalan Históriátska, a' mint látszik, csupán

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tsak arra mégyen-ki, mint-ha mondotta vólna a' nevezetlen Hír-mondó, hogy látta, vagy hallotta vólna ö nem régiben, hogy a' velös kontz a' maga' feje felett erre, vagy amarra sebessen kerefztül által repült vólna. Nem kevés gyalázattyokra fzolgálna az a' Magyar Orfzági Tudósoknak, ha minden Görög Históríkusoknak nyomtatásban világra ki-jött munkájikba mind eddig bé nem tekéntettek, és annak a' nevezetlen Tudósíttónak a' Koronáról fellyebb-említett befzédire reája nem akadtak vólna.

De míg ez a' Bukeresti Görög Historikus, Koburg Hertzegnek hathatós közben-járása által, Oláh Orfzágból hozzánk el-érkeznék: lássunk mí e' tekéntetben némelly bizonyosabb dolgokat, a' kezünkön forgani fzokott Görög Írókból. Talán fzintén annak a' fzagát érzette-meg az érdemes Tudósíttó, a' melly *Scylices Curopalata*, a' XI-dik Százban éltt Byzántiumi Görög Író, befzéll a' maga' munkájának éppen tsak nem végezetén, hogy midön *Nicephorus Botaniates* hajdani Görög Csáfzár, a' ki Dukás Mihályt Csáfzárságától meg-fofztotta, a' Duna-mellyéki tágas térségeken lakozó Scytháknak két hatalmasabb tsordájitól (horda) *Patzinatzesek*tól, és *Comanusok*tól gyakran háborgattatnék, ofztán velek meg-békélvén

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

szövetséget szerzett; azon szígy-kötésnek meg-erősittésére a' Magyarok' Királlyával-is öszve-barátkozott, kit a' Görög Iró Κραλης Ουγγαριας, *Ungarias Kralesnek*, az az, Magyar-Ország' Králessének nevez; és íme az így-nevezett Magyar Ország' Királlyával kötött szövetségnek örökös fenntartására a' maga' nénnyének leányát *Synadenét* feleségül ajánlotta, sőt nékie-is adta; vele-is élt házasságban szintén a' Királynak haláláig; ekkor ösztán ez a' *Theodulus Synadenes* származott *Synadene* nevű Magyar Királyné vissza-tért Byzantiumba a' maga' születése' földére. Jól-lehet *Scylitzes Curopalata* ugyan a' Magyar Királynak nevét itt nem említi; hanem csak *Ungarias Kralesnek*, az az, Magyar Ország' Királlyának nevezi: de *Bonfinius*, Magyar Országi Historikus, Második Tízedének harmadik Könyvében ugyan-azon Királyt, a' kivel Nicephorus öszve-szövetkezett, világoson *Geyzá*nak mondgya lenni. De eggyáltallyában nem-is lehet külömben lenni e' dolognak; mert *Nicephorus Botaniates* Imperator, *Geyza* Magyar Király, és *Scylitzes Curopalata* Historikus-is, mind hárman éppen eggy időben eggyütt éltenek, ha az esztendőket az esztendőkkel szorossan egybe-vettyük.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Ezek szerént Görög Országi Leány lévén *Geyzá*nak felesége, még pedig, a' mint fellyebb láttuk, *Nicephorus Botaniates* Görög Császárnak igen közelrõl való rokonnya: nem tsuda tehát, hogy Koronánkon *Despotes*nek neveztetik *Geyza* Királyunk. Mert ugyan-is annak alsó karimás kerületén a' Királynak Képe alatt, így folynak sorjában szóról szóra az ígék: Γεοβιτζα Δεσπότης πιστός Κράλης Τερκίας, az az: *Geobitza* (Geyza) *hív*, vagy *hüséges Despotes*, *Turciának* (Magyar Országnak) *Királlya*.

A' Ducas nevezetû Császároknak idejekkor a' Konstántzinápolyi Udvarnál a' *Despoták*' titulussa vólt a' leg-elsõ Méltóság az Imperatoroké utánn, jól-lehet õk semmi hívatalt nem viseltenek légyen-is, mint a' XV-dik Századtól fogva az *Aranygyapjas Vitézek*, és az az-utánn elõ-állott egyéb fényes tzímerû Rendek, mind e' mai napiglan szoktanak lenni. Illyenek vóltak többnyire a' Császároknk fijai, attyafijai, vejei, és egyéb rokoni. Vagyon kezünknél *Romanus Diogenes* Görög Császárnak illy Görög fellyûl-való-írással egy régi pénze: ΡΩΜΑΝΩ ΔΕΣΠΟΤΗ ΤΩ ΔΙΟΓΕΝΕΙ, az az, *Romanus Diogenes Despotes*; melly akkor veretett, midõn *Constantinus Ducás* Császárnak Özvegyét, ama' szerentsétlenül-jártt Ducás Mihály Imperator-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nak Annyát, *Eudociát*, feleségül el-vette, és az egész Napkeleti Birodalomnak igazgatásában annak társává, *Corregens*évé lett: még *Alexius Comnenus*nak ideje utánn-is mindenkor elébb-valók vóltak a' *Despoták* még a' *Sebastocrater*eknél, és *Caesar*oknál-is, az az, a' második és harmadik Fő Uralkodóknál-is. Az illy Despotáknak szokott meg-koronáztatását, nem külömben koronájoknak formáját, alkotmánnyát, ékességét eléggé elő-beszélli *Codinus* Görög Historikus, a' Konstántzinápolyi minden viseltt Hívatalokról írott munkájának XVII-dik Könyvében.

Despota senki nem lehetett, hanem-ha Konstántzinápolyban lévén lakozása, az *Imperator*nak jelen-létében nagy pompával meg-koronáztatott vólna; ha pedig valaki Despotesi méltóságra emeltetett az *Imperatorok* által annak távol-létében, akkor a' Despotesi Koronával-is meg-ajándékoztatott. Illyen Despóták vóltak *Peloponnesus*nak, *Aetoliá*nak, *Epirus*nak, *Serviá*nak Despotussi; illyen Despóta vólt *Chaganus*, a' Hunnusok' Vezére, *Theophilactus Simocattá*nak tanú-bizonysága szerént, a' hetedik Könyvében; illyen vólt *Boësilás*-is Mysiának Despotesse, *Cantacuzenus* első Könyvének bizonyság-tétele szerént; de nevezetesen közelebb illyen Despótes vólt *II-dik Geyza*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Magyar Orſzág' Királlya-is, Szent Láſzlónak testvér báttya, a' mint e' Koronánkon lévő világos *Inscriptio* bizonyíttya, a' mellyet most mindgyárt amott fellyebb le-íránk.

Ezek ſzerént, mi lehet hihetőbb dolog, hogy *Geyza* el-vévén feleségül *Synadenét*, Nicephorusnak közelről való rokonnyát, ezen Despotesi méltósággal őtet-is meg-tiſztelte, és *Felségesi* titulussal Βασιλεία σῆ, *Maiestas Vestra*, nevezettel illette; és egyſzer-'s-mind ezen fő-méltósághoz köttetett *Despotusi Koronát*-is hozzá a' Csáſzár megküldötte, annyival-is inkább, hogy világoson írják a' Historikusok, hogy Geyzával frígyet kötvén a' Görög Imperator, annak ajándékokat-is küldött bizonyosan. Ha vallyon *Synadenére*-is, Geyza Királynéra, mint a' Görög Imperatornak húgára, által-ſzállott vólna ez a' Despotesi fő-méltóság, mivel még az Aſſzonyi Nemmel-is közöltetett vólt az többnyire, és *Despoenák*nak, sőt *Basilisák*nak hívattattak, arról semmi bizonyost most mondani nem tudunk.

Olvassuk-meg figyelmetesen az említett *Codinus Curopalates*nek, a' Görög Udvari Hívatalokról egybe-ſzedett Könyvének XVII-dik réſzét, minéműek ſzoktanak többnyire lenni a' Despotáknak ſzámokra kéſzíttetett Koronák, mind formájokra,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mind egyéb ékességeikre nézve: különös szép meg-eggyező hasonlatosságot találunk mind a' két fél között, ha nem tökélletesen-is; mivel-hogy amazok-is hol egy, 's hol más tekéntetekre nézve az időknek forgások szerént változhattanak, *Codinus*-is a' Despoták' Koronájának Le-írója mint egy három-száz esztendőkkel élt későbben Geizánál; azonban azt-is ki tudná meg-határozásképpen nékünk elő-számlálni, minémű változásokon, tsínosgatásokon mehetett-által ez a' mí szentséges Koronánk közinkbe lett érkezése utánn; leg-alábbis a' két fele-más Görög és Deák *Inscriptiókból* világoson ki-tetszik, hogy a' két egymástól külömbözö Napkeleti, és Napnyúgoti Nemzetségek' tudós Mestereiknek kezeken fordúlt az meg, az időknek külömbözö szakasszaikban.

A' fellyebbeknek elö-adásokból, már azt-is világosabban által-érhettyük, mitsoda Korona lehetett az, mellyröl a' mí Historikusaink' beszédgyek szerént, *Szent László* álmodott vólt akkor, midön *Salamon* Királlyal a' *Vátzi Erdö* mellett, a' két pártos atyafiak meg akarnának ütközni, azt hírlelvén a' magok' táborában ama' mindent könnyen el-hivö Nép elött, annak bátoríttására, hogy látott vólna László eggy *arany koronát* az Égböl le-szállani Geizának fejére; holott már akkor je-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

len vólt a' Konstántzinápolyból küldetett *Despótesi Korona*, a' mellynek óldalán Geizának mind tulajdon Képe rajta ſzemléltetik, mind Neve rajta olvastatik; azért néki bízakodván az a' vak-buzgó Nép ez által a' ditsö álombéli beſzéd által, győzedelmet-is vettek *Salamon* Királyonn, egyſzer-'s-mind a' költött álom-is oſztán bé-tellyesedett. Mert nem sokára a' véres ütközet utánn *Geiza* Székes-Fejér-Várott meg-is koronáztatott azon Égből le-ſzállani mondatott Angyali Koronával, mint-hogy az elébbeni Szent Istvánnak rendes Koronája már ez előtt jó idővel *Rómába* el-vitetett vólt, *Hetedik Gergely Pápá*nak hiteles tanú-bizonysága ſzerént. — Ah bizonnyára! Orſzágunknak ezt a' régi drága kíntsét kellene nékünk a' ſzentséges Atyának engedelméből Rómában a' *Gazophilatiumban*, Kíntstartó-házban, fel-kerestetnünk, és kezünkhöz keríttenünk! — Reménylyük, így örlődik-ki oſztán még valahára a' tökélletes valóság. — De azonban el-várjuk ezen beſzédünkre, mit fog nékünk ama' nyóltz-ſzáz eſztendős *Bukeresti* Görög Historikus mondani. — Debretzenben, 21-dik Decemberben 1791.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

V-dik Elmélkedés.

Ne távozzunk-el messze a' mí szentséges Koronánktól; jertek, Atyámfiai! nézzük-körül még továbbá-is azt gondos figyelmetességgel: bizonnyal ő maga tészen önnön magáról leg-hitelesebb tanúbizonyságot; tsalhatatlan jelekből ki-nyilatkoztatta a' maga' eredetének valóságos idejét. Mint-hogy tudniillik *Ducás Mihály* Görög Császárnak, és ennek Fijának az Iffjú *Constantinus Porphyrogenitus* Imperatornak, és *Második Geyza* Magyar Királyunknak valóságos Képeit, és neveit szemlélteti magán: ezzel nyilvánságoson értésünkre adta azt mí-nékünk, hogy azon eggy időben egy-együtt éltt három uralkodó Fejedelmeknek idejekben készíttetett vólt az a' Napkeleti birodalomban. Ha ugyan-is újjabb visgálódásra vesszük még egyszer e' tekéntetben ezt a' fenn-forgó dolgot; és valóban gondos szemekkel Szent Koronánkra reátekéntünk: azontúl egyszeribe mindgyárt szemünkbe tünhetik, és egy meg-tekéntéssel nyilván által-láthattyuk; hogy a' melly tzímeresen a' mí Idvezítő Urunk' *Jésus Kristus*nak ditsö Képe szemléltetik elölröl szem-köztt a' Koronának homlokán: szintén olly tzímeresen vagyon *Ducás Mihály* Görög Császárnak-is a' Képe ellenben gondolván

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

hátúlról a' tarkójánál le-festve. Láttyuk ugyanis elölröl a' Jésus Kristust Királyi ſzékiben ülvén eggy egéſz pólttzal fellyebb-emeltetvén helyheztetve lenni; és Királyi trónussának ſzintén alsó zsámolyánál eggy egéſz grádittsal alább balról a' *Gábriel Árkangyal*nak, jobbról pedig *Mihály Árkangyal*nak, és ezek utánn azon alatsonabb sorban mind két oldalról a' több Szenteknek, Szent *Demeter*nek, *Sz. György*nek, *Sz. Kosmá*nak, és *Sz. Domján*nak Képeit ſzemléltetni, annak világos ki-ábrázolására, hogy a' Jésus Kristus olly mindenek felett fel-magaſztaltatott mennyei Felség, ki még az Árkangyaloknál, a' Szenteknél, és minden mennyei Karoknál fellyebb-való; és ezek mindnyájan az ö trónussának zsámolya körül ſzakadhatatlanúl udvarolnak. Hasonló-képpen ha már meg-tekéntyük a' Koronánknak hátúlsó réſzét-is azon gondossággal, ott találunk három uralkodó Fejedelmeket egymás mellett sorjában, *Ducás Mihályt*, *Constántinus Porphyrogenitust*, és *Geyzát*; a' hol-is jobb kézröl Constántinus, bal felöl pedig Geyza foglaltanak magoknak helyet: de már Ducás Mihály, mint akkori uralkodó Görög Imperator, ezek között középben hasonlóúl eggy egéſz pólttzal fellyebb-emeltetett helyen Csáſzári trónussában egéſz *majestás*sal, 's

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

méltósággal el fel-helyheztetettnek lenni ſzemléltetik, nyilvánságos jeléül, hogy ö vólna az, és nem más, a' ki akkor a' Napkeleti birodalomban felségesen uralkodnék, midön ez a' Korona kéſzíttetnék. És így ezen mostan le-írtt két rendbéli tzímeres ki-ábrázolásokkal, mind a' Kristusnak mennyei királysága elölröl: mind pedig egyſzer-'s-mind Ducás Mihálynak a' Görög birodalomban való földi uralkodása hátúlról a' Koronán, mintegy tükörben, világoson elö-adattatnak.

Nagyobb világosíttásnak okáért ide járúl az-is még itt másodſzor, így lévén Koronánkra Ducás Mihálynak Képe mellé annak egéſz titulussa felmetſzetve: Μιχαὴλ ὁ Δοῦκας ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, *Ducás Mihály Rómaiaknak a' Kristusban hüséges Királlya*, vagy *Imperatora*, ezzel a' ſzóllásnak formájával, hogy ἐν Χριστῷ *a' Kristusban* mondatik *Rómaiak' hüséges Királlyá*nak lenni, azzal nyilván az adatik-elö, hogy Ducás Mihály akkor életben-lévö uralkodó Csáſzár vólt, midön ez a' Korona kéſzíttetett. Mert valamint nállunk a' Napnyúgoti Orſzágokban ez vagy amaz uralkodó Fejedelmek, ezen ſzóllásnak formája ſzerént *Dei gratiá*, *clementiá*, *Istennek kegyelmességéböl Királyoknak* vagy *Csáſzároknak* lenni mondattatnak az örök emlékezetre tartozó Írások-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nak eleinn; akkor az alatt, az életben-lévők értetetnek mindenkor: a' szerént vólt a' Görög Birodalomban-is a' dolog, hogy midőn ez vagy amaz a' *Kristusban* mondatott *Rómaiaknak hüséges Királlyának* lenni; annak akkor szükséges-képpen életben kelletett lenni.

De mivel érdemelhette azt a' mí Geyzánk, hogy Ducás mellé olly közel helyheztettetnék a' Koronának alsó karimáján? Ő Ducás Mihálynak eleitől fogva jó-akarója, sőt jó barátja vólt; nevezetesen midőn *Salamon* Király a' Görög birodalmat háborgatta, 's pusztította, vele különös szövetségre lépett: sőt annyira meg-kedvellette Geyza a' Görögök' barátságát, hogy még Görög fő nemzetből származott *Synadene* nevű Leányt hozott Konstántzinápolyból magának feleségül; a' kivel szintén halálig-is élt: Mint jó barátját, mint hüséges szövetségesét a' Császári Udvar annyira meg-tisztelte, hogy még az Imperatorok utánn mindgyárt leg-főbb, 's leg-elsőbb méltósággal, felséges *Despotesi titulus*sal-is meg-ajándékozta, a' mint ezt a' Képe mellett való fellyűl-írás ekképpen bizonyíttya: Γεοβιζα Δεσπότης πιστός Κράλης Τερκίας, az az: *Geobitza* (Geyza) *hüséges Despotes Turciának* (Magyar Országnak) *Királlya*. Nem tsuda

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tehát, hogy Geyza Királyunknak olly tiſztességes hely adatott a' Görögöktöl Szent Koronánkon.

Ducas Mihálynak jobb keze felöl pedig, a' mint mondánk, alatsonabb helyen *Constantinus Porphyrogenitus*nak Képe vagyon illyen körülötte való írással: Κωνσταντῖνος βασιλεὺς Ρωμαίων ὁ Πορφυρογέννητος, az az: *Constantinus Porphyrogenitus Rómaiaknak Királlya*, vagy *Imperatora*. Hogy pedig ezenn a' Gonstántinus Porphyrogenitusonn ellene-mondhatatlanúl *Ducas Mihály*nak Fija, az Iſjú Constantinus Porphyrogenitus értessék: nyilvánságoson ki-tetſzik *Psellus Mihály*nak, az Attya' *Praeceptorának*, és Udvari Fö-Tanátsossának azon Orvos Könyvéböl, a' mellyet *Constantinus Porphyrogenitus*nak, mint tanítvánnyának ajánlott illy Görög homlok-írással: Ἰατρικὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. *Medicinale ad Constantinum Porphyrogenetam*, az az: *Orvosi tudomány*, *mellyet Constantinus Porphyrogenitusnak ajánl Psellus Mihály*. Ebben minden-féle nyavalyák le-íratnak, és orvosoltatnak. Egéſz képtelenség vólna tsak gondolni-is, hogy Psellus ezen Orvosi Könyvet *Constantinus Porphyrogenitus*nak, a' *Leo Sapiens*' Fijának ajánlotta vólna, ki az-elött közel más-fél ſzáz eſztendövel élt; vagy ama' nevezetes *Constantinus*nak, a' ki *Basilius*-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

sal eggyütt uralkodott; avágy pedig *Constantinus Monomachus*nak; mert ezek-is jó darab idővel éltenek annak-előtte, és sohol-is semmiféle Írók-nál *Porpherogenitusok*nak eggy-általlyában nem neveztetnek.

Vóltanak ugyan a' Ducások' familiájából három *Constántinus* nevű Csáfzárok, kik mind közel egymás utánn, egy darab idő-tájban éltenek, és uralkodtanak: az első vólt az öreg *Constantinus Ducas*, Mihálynak Attya; második vólt a' Mihálynak testvér öttse; harmadik a' Mihály' Fija, a' fzóban fenn-forgó *Constantinus Porphyrogenitus*: de ama' kettő közül eggyik sem mondathatik *Porphyrogenitus*nak. Mert az öreg *Constantinus Ducas* lévén a' leg-első, ki a' maga' familiájából Csáfzárságra emeltetett, a' Fija-is *Constantinus* még Csáfzársága előtt fzületett, és így eggy-is a' Csáfzárnéknak fzülésekre rendeltetett *Porphyr* nevezetű *fzülő-palotájá*ban nem fzülettethetett, hogy *Porphyrogenitusi* nevet viselhetett vólna, akármellyik-is *Constatinusonn*, a' *Ducás* Mihály' Fiján kivűl; a' kit *Alana Maria* a' megnevezett *Porphyr* fzülő-fzobában hozott e' világra; a' honnan ő azonntúl *Porphyrogenitus*nak kezdett hívattatni; az egéfz Birodalomban-is az alatt a' Név alatt kiáltatott-ki *Imperator*nak még kisdedkorában.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

De vallyon nem nagy képtelenség vólna-e még tsak gondolni-is, hogy a' Koronánkon lévő *Constantinus Porphyrogenitusonn* akár eggyik, akár másik *Constantinus* értettessék, a' ki *Ducás* elött élt? hiszen, nagy betstelenség lett vólna *Ducás Imperatornak* lába-zsámolyához olly alatsonságba helyheztetni akármellyiket-is, kivált *Constantinust*, a' *Leo-Sapiens*nek Fiját, a' ki melly sok szép drága munkákat írt: meg-gondolván még azt-is azonn-kivül, hogy azok is mind eggyenlő Császári *majestás*sal uralkodtanak. Ezokáért a' *Ducás* Mihály' Császári székinek lábazsámolyánál talponn-udvarló *Constantinus Porphyrogenituson* nem egyéb, hanem a' Császárnak neveletlen Fija, az úgy nevezett *Ifjú Constantinus Porphyrogenitus* értettethetik.

Ide fog az-is méltán tartozni, hogy, a' fellyebb-említett *Psellus Mihály* ki lett légyen, két vagy három szóval emlékezetet tegyünk. *Konstántzinápolyban* régi nevezetes törzsökös familiából vévén eredetét, annyira ment a' tisztességes tudományoknak tanúlásában, hogy e' mai napiglan éltt minden Tudósoktól példa nélkül szélesen ki-terjedő, és éles-elméjü bölts Férjfiúnak lenni közönségesen tartatik, a' ki minden ki-gondolható tudományokhoz eggy-arántt értett; mint-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

hogy még az idöben, mint mai naponn, a' Tudományok ama' *négy* nevezetes *Facultás*okra nem valának fel-oſztatva: az tartatott akkor igazán Tudósnak lenni, a' ki mind a' négy Fácultásokban, és annak minden ágazataiban eggyaránt jártas-költes lehetett: ekképpen hogy *Psellus*-is nagy *Theologus*, nagy *Philosophus*, nagy *Medicus*, nagy *Jurisperitus* eggyaránt vólt légyen, minden rendbéli ſzámtalan sok tudós munkáji bizonyíttyák, a' mellyeket *Vossius*, *Cave*, de kivált *Allatius* hoſſzas renddel elö-ſzámlálnak; és már vagy nyomtatásban ki-adattattanak, vagy pedig még tsak kéz-írásban Európának fö Könyvtárházaiban ſzéllyel imitt 's amott hevernek.

Jó idején ez a' tsuda-nagy tudományú Ember a' Csáſzároknak Udvaraiba bé-avatkozván, *Constantinus Ducás* Csáſzár ötet a' Fijának *Ducás Mihály*nak taníttó Mesterévé tette; a' kinél annyira bé-ſzínlette magát, hogy ö annak titkos tanátsossa-is lévén, idövel még mostoha Attyátis *Diogenes Romanust* a' Csáſzárságból annak tanáts-adása ſzerént le-vetkeztette; az édes Annyát *Eudociát* Klastromba záratta; magát pedig Ducás Mihályt, az Attyának testamentoma ſzerént, azoknak helyébe a' Csáſzári Székbe ültette: egy ſzóval mondván, *Ducás* Mihálynak uralko-

dásá-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

dásában mind keze, mind lába, ſzeme, füle, ſzája, sőt többnyire eſze-is csak *Psellus* vólt. Mint-hogy azért *Psellus* nélkül az *Imperator* legkissebbet-is alig tselekedhetett: ezek ſzerént nyilván a' Koronánknak eſzközlő Mestere-is *Psellus* Mihály vólt; mint a' ki az azonn lévő drága Kövekről-is egéſz Könyvet írt, illyen titulus alatt: *Nomenclator gemmarum, quae in usu sunt, et earum usus in Medicinis. A' drága Kövekről, és azoknak orvosi haſznaikról.* Görögből Deákra *Ancantherus* Orvos fordítván, *Otthomarius* kinyomtatta 1594. 8. Ezen Könyvéből *Psellus*nak nyilván ki-tetſzik, hogy ő nagy *Juvelier*, drága Kövekkel bánó tudós Mester-is vólt: azért el lehet mondani, hogy azokat a' Koronánkon lévő ſzámos *drága*, réſz ſzerént *Rubin*, réſz ſzerént *Saſir Köveket*, és még ſzámosabb *Orientalis Gyöngyöket* talán *Psellus*nak újjai rakták oda olly mesterségesen; annyival-is inkább lehet így gondolkodnunk, hogy hasonlóúl más két Könyveket-is írt *a' Köveknek mindenféle nemeiről, és minémüségeiről*; *Maussacus Jakab* Görögből Deákra fordítva mind a' két nyelven ki-adta *Tolosában* 1615. 8. sőt még az *Alchimiáról*-is írt περὶ χρυσοποιΐας, *Az Arany tsinálásnak mesterségéről való Tractát*, Görög és Deák nyelven ki-nyom-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tatódva *Pádvában* 1572. 8. Az Egek' vizsgálásáról, tsillagok' forgásáról, *Dioptricáról*, *Catoptricáról*, és egyéb méllységes tudománnyiról, és *Oraculumiról* a' *Káldéusok*nak, egész Könyveket szerzett vólt.

A' fellyebb-említett Orvos Könyven kivül írt *Psellus* még más Orvosi Könyveket-is, úgy-mint: 1.) *De victus ratione, deque facultatibus, et succi qualitate alimentorum Libri duo. Valla György'* fordíttásából. *Venet.* 1498. fol. *Colon.* 1526. 8. és *Basil.* 1557. 8. *Constantinus Ducás* Császárnak vagyon ajánlva. 2.) Σύνταγμα περὶ Τροφῶν δυνάμεων. *Syntagma de alimentorum viribus.* Az Eledeleknek hasznairól. *Basil.* 1538. 8. 3.) περὶ Ποδάγρας. *A' láb'-köszvényröl. Páris* 1558. 8. 4.) περὶ Σφυγμῶν. *De pulsibus. A' Pulsusokról.* 5.) Ἀποσημείωσιν πυρετιώντων. *Notationem de Febrientibus. A' Hideg-lelösöknek változó állapottyokról.* Írt még *Galenus*ra, *Dioscorides*re, és *Hippocrates*re-is különös magyarázatokat, söt több efféléket-is. Itt ezek egyedül tsak azért számláltatnak-elö, hogy *Psellus* Mihály Orvos Doktor lévén, nem tsuda annak okáért, hogy *Kosma*, és *Domján* nevü két Mártyr Szentek Koronánknak óldalára fel- helyheztettenek, mint a' kik eleitöl fogva az *Orvosló Doktorok'*, és *Patikáriusok'*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

*Patronus*sinak, 's Párfogójinak e' mai napiglan tartáttatnak: annyival is inkább hihető dolognak látszhatik ez előttünk, mivel hogy valamint a' Császár *Ducás* Mihály-is *Psellusnak*, a' *Praeceptorának* és Tanátsossának, minden munkájit nagy maga' meg-elégedésével el-fogadta, és azokat szüntelenül olvasta: úgy szintén Orvosi Írásait nagyra betsülte és az Orvosokat-is kedvellette; söt Koronánkonn-is Kosmás és Domianus Orvosoknak Képekben tiszteln kívánta.

Bátor *Psellus* a' Törvényekhez értő nagy tudós Ember lett légyen is, a' mint a' több Törvényes Könyvei között magának *Ducás* Mihály *Imperatornak* számára készített Συνόψις τῶν νόμων καὶ πολιτικῶν, *A' Törvényeknek és Polgári rend-tartásoknak Summája*, nevű Könyve bizonyíttya, mellyet *Bosquet Ferentz* Deákra által-fordítva két nyelven ki-adott. *Paris*. 1632. 8. de ez az olly híres *Konstántzinápolyi* hajdani *Jurista* és *Statista*, a' mint *London*ban *Pitt*, *Berlinben Hertzberg* mostanában kormányozták a' Világ' állapottyát, még sem boldogíthatta mindenkor tanáts adásival a' maga' Fejedelmét: Mert midőn végtére ollyatén dolgokat kezdett vólna Császárjának fülébe súgallani, mellyeken nem tsak az Országnak Főfő Rendei meg-botránkoztanak; de kivált *Nice-*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

phorus Botaniates, a' Fö-Hadi-Vezére annyira meg-bosszonkodott, hogy *Ducás* Mihályt Császári méltóságától meg-fosztotta; *Psellus*nak haját pedig el-borotváltatván; Szerzetes ruhába öltöztette; és érdeme szerént Klastromba záratta mint egy *πολυπραγματευτής*, *polypragmateutes* embert, a' ki *minden fazékban kalán* vólt; azért-is énekel a' Poéta ekképpen:

— *Et fuge ceu pestem* } *τὴν πολυπραγμοσύνην.* / *ten polypragmosynen.*

Azért hogy *Ducás* többnyire mindenekben *Psellus* tanáttsával élt, innen ama' fetsegö Görög Iró *Zonaras* Historiája' XVIII-dik Könyvének XV-dik, és XVI-dik Szakaszában rútúl betsteleníti mind *Ducást*, mind *Psellust*: hogy ez amazt tsak a' Grammatikában, Rhetorikában, Poézisban, Filozofiában, Historiában és egyéb alatson tudományokban gyakorlotta; a' honnét ofztán *Ducás* a' Birodalomnak igazgatására tellyességgel alkalmatlanná tétetett vólna; és tsak egy haszontalan ember lett vólna. De ez merö azon *calumnia*, *szemtelen hamis vád.* Éppen ellenkezöt mond rólla *Anna Comnena*, *Alexiás*sának V-dik Könyvében; és a' több Historikusok, a' kik közelebbröl ismerték *Ducás* Mihályt: söt *Leo Allatius*, Görög

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Orvos Doktor, nem tsak azt állíttya, hogy Könyveket-is írt vólna *Michaël Ephesius*nak nevezete alatt; hanem minden nékie ajánlott ſzámtalan Könyveket nagy kedvességgel fogadott-el, és azoknak olvasásában magát ſzakadhatatlanúl gyakorlotta. Ez-okáért említett *Allatius* nagy belsö maga' meg-indúlásából *Zonarásnak* e' hamis vádgyára illyetén ſzókra fakadott-ki: *Vagyon-e olly ártatlan, és kegyes életü ember, kivált ha ſzerentsétlenségbe találand esni, hogy a' rágalmazó nyelveket el-kerülhesse? Vagyon-e olly ditséretreméltó dolog, mellyet az álnok-ſzívü emberek ne kárhoztatnának? Íme, mikor a' Napkeleti Birodalom hanyatló félben kezdene lenni, abban a' tudmányok meg-ſzünnének virágzani: akkor ez a' Csáſzár maga' példájával azokat éleſztgeti, ápolgattya; és azokban találllya-fel minden ditséretét és ditsösségét, hogy így jó-akarójihoz nyájas barátságát, a' ſzükölködökhöz irgalmasságát, mindenekhez pedig az által kegyelmességét meg-mutathatná.*

Ducás Mihály' betsületinek fenn-tartása végett illö léſzen meg-tudnunk, melly roſſz-nyelvü, 's mérges-pennájú Historikus lett légyen ez a' XII-dik Században éltt Basilita Görög Szerzetes *Zonarás*, a' ki még a' maga' tulajdon Nemzetét, 's

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Hazafiait-is írásiban kíméllés nélkül sok helyen rútúl motskollya; a' tiſztes Papi rendet *Simoniá*val, Szentség-töréssel vádollya; nem csak a' Napnyúgoti, de kivált a' Napkeleti Görög Csáſzárokat-is *tyrannis*sal, kegyetlen uralkodással betsteleníti, el-annyira, hogy XIII-dik Könyvének III-dik Szakaſzában azokat *Kóborlóknak* kiáltozza lenni, kik a' Báránykáknak húsával hízlallyák magokat 's velejeket ki-ſzopják. Erre nézve *Casaubonus* ezt a' tsatsogó Zonarást *Legitimae Historiae dehonestamentum*, a' valóságos igaz *Historia' motskának* méltán nevezi. *)

Ezeket pedig utóllyára csak azért hozánk itt elö, hogy midön ſzentséges Koronánknak ſzemlé-

---

*) Hogy *Ducás* Mihály *Imperator*ról *Zonarás*, Basilita Görög Szerzetes és azt követö némelly alatsonrendü Historikusok irígységböl balúl ſzóllottanak, ez látſzik leginkább valóságos okának lenni, hogy ö munkás vólt a' Napkeleti Görög Ekklésiának a' Római Anya-ſzentegyházzal való eggyesíttésében; a' mint ezt nyilván bizonyíttya a' *Ducás* Mihály Csáſzár és Hetedik Gergely Pápa között meg-esett Levelezés, mellyet *Hardvinus*nál a' *Conciliumokról* ki adott nagy munkájában fel lehet találni, söt talán *Ducás*nak az ebbéli ſzent igyekezete 's ſzándéka lehetet még annak is föbb indíttó oka, hogy Csáſzári méltóságától meg foſztatott. Az efféle rendkivül való

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

lésére valaha alkalmatosságunk leend, avagytsak a' rajzoltt és festett Képét láttyuk-is: mind annyiszor jusson eszünkbe, hogy a' Tudományoknak melly hűséges tisztelője, a' Tudósoknak [melly kegyes pártfogója, táplálója, egyszer-'s-mind melly nagy ajtatosságú, Istenfélő, és ember-szeretö Görög birodalombeli felséges *Monarcha* vólt az, a' kinek fejében tündöklött leg-először-is ez a' mí Szentséges Koronánk. — Hogy pedig a' Szent Szűznek Képe Koronánkon nem találtatik,. arról itt bővebben szóllani most nem érkezünk. — Debretzenben, Böjt-elő Havának 28-dik Napján. 1792.

Dr. WESZPRÉMI ISTVÁN.

újjíttásokért mi nem következhetett légyen még az Uralkodóknak fejekre-is, azt az imitt 's amott eleitöl fogva meg-történtt szomorú példák bizonyíttyák.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

XIII.

BESZÉLLGETÉS. *)

JÚNÓ, SZEMIRAMIS, ASPÁZIA, LIVIA, és ERZSÉBET Angliai Királyné.

ERZSÉBET.

HOGY sok betegek meg nem gyógyúlhatnak, azt nem annyira a' foganatós gyógyíttó-szereknek nem-léte mint-sem *az* okozza, hogy magokat Orvos-kézre bízni nem akarják, vagy leg-alább nem annak rendi szerént élnek az orvossággal. Nagyon tartok tölle, hogy ez a' bajok ne legyen sok Királyoknak-is, a' kiken Te, Trónusok' nagy Óltalmazó-Asszonya, szorúlttságokban segélyteni kívánnál. Az én itéletem szerént, valósággal vagyon egy tsalhatatlan eszköz, mellyel a' Népek és azoknak Igazgatójik között minden az illendő arányosságba tétettethetik: de mint-hogy éppen olly *eggyetlen-eggy*, a' millyen tsalhatatlan, és a' Te híveid részekröl *áldozatot* kíván, a' mellyre talán eggyik sem fog önként reá állani: tehát meg kell elöre vallanom, hogy nem sokkal

*) Lásd az elöbbi Negyedet, a' 327-dik öld.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

van *több* bízodalmam tanátskozásunk' foganatyához, mint Aspáziának; és tsak-nem bizonyos vagyok benne, hogy egyedül a' kéntelenség fogja a' meg-vakúlttakat el-végre azon lépésekre kénszerítteni, a' mellyeket hogy önként tegyenek, (a' mint tartok tölle) sem az illendö igazságot eléggé nem szeretik, sem elég böltseséggel nem birnak.

Azon Fels. Királyné-Asszonyok, a' kik énelöttem szóllának, külömb-külömb-féle tanátsokat adtanak, mellyek az elöre-botsátott fel-tételek alatt igen foganatosok lennének: tsak-hogy ezek a' fel-tételek szerentsétlenségünkre éppen ollyanfélék, hogy reájok számot tartani nem lehet. Bizonyos az, hogy minden olly Népnek, melly egy böltsés jó Fejedelemtöl atyai módra igazgattatik, ennek páltzája alatt jól lészen dolga: De, hol van az a' halandó, avagy Isten, ki eggy akármelly Népet tsak eggyetlen egyröl-is, nem hogy sok egymás utánn következendö *ollyan* Fejedelmekröl bizonyossá tehetne? — És hát ha éppen az ellenkezö történik-meg? Ha a' Monárkha, a' ki mindent tehet, 's mindent akarhat, nem atya, hanem *tirannus*? ha igazságtalan, helytelen, az emberség' jussait sértegetö, söt egészlen fel-bontó, törvényeket tészen? ha ö a' maga' saját indúlatin kivül semmi egyéb törvényt nem ismér?

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ha az alatta-valóknak értékivel, tehetségeikkel, szabadságokkal, és életekkel kéje szerént bánik, a' közönséges jövedelmeket el-tékozollya, országait szükségtelen és bolondúl-kezdett hadakozások' nyomorúságaira 's pusztíttásira ki-tészi; röviden: ha határozatlan hatalmával úgy él, mint többnyire minden Despóták mindenha tselekedtek, és ez-utánn is tselekedni fognak: mi marad osztán, a' F. Babiloniai Királynénak javallása 's intézete szerént, az ő le-nyomattatott Népének egyéb-hátra, hanem-ha ezen szomorú választás: vagy szenvedni, a' mi szenvedhetetlen, vagy, ha egyszer kétségbe esvén el-viselhetetlen lántzait erővel öszve-szaggattya, magát egy hirtelen, rend-nélkűlvaló, talán az egész országot le-rontó változásnak minden veszedelmeire ki-tenni? — „ *Ha a' Monárkha tirannus* „ mondám, — és erre azt fogják ellent vetni, hogy a' mí időnkben nem származnak többé *Buzirisek* és *Falarisok*, sem *Nérók* és *Domitiánusok*: de, az ember külömb-külömb módra, és igen sok-féle-képpen, még egy kegyes, és jobbággyai' tsendességéről 's bóldogságáról szívesen gondoskodó haza'-attyának ál-artzája alatt-is, *tiránnus* lehet. Nintsenek talán több Nérók már: de vallyon el-rontotta-e már a' Természet azon formákat, a' mellyekben egy Spa-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nyol Orſzági *II-dik Filepet*, egy Frantzia Orſzági *XI-dik Lajost*, — — tsinált? Nem neveztetett-e a' Frantzia-Orſzági *tizennegyedik Lajos*, *nagynak*? a' *tizenötödik*, *kedvesnek*? és nintsenek-e ezen ſzempillantásban-is ollyan *Haza'-Attyai*, kik az alatt, míg igazságot-ſzeretö jó ſzívek ezer nyelvektöl magaſztaltatik, meg-foghatatlan érzéketlenséggel el-nézik, minként foſztatnak-ki jobbággyaik mindeneikböl az ö nevekben? Nem ismérünk-e ollyan Orſzágokat, mellyeket a' Terméſzetnek adakozása és a' lakosoknak munkás ſzorgalmatosságok a' leg-virágzóbb állapotnak példájivá tettenek, és a' mellyek az illyen jó Fejedelmek alatt úgy el-hanyatlottak, hogy olly állapotra bizonyosan egy Tiberius alatt sem jutottak vólna? Nehezen fog most e' kerek földön tsak eggy Uralkodó-is élni, a' kinek fülét és ſzívét *tizenkettödik Lajos* Frantzia Királynak ſzép neve *) ne gyönyörködtetné: és még-is többet nevezhetnék egynél, ki a' maga' népét atyai ſzívvel ſzeretni gondollya, és talán valójában ſzereti-is, a' kinek orſzáglói gazdáskodása mind-az-által ollyan-ſzerü, hogy alkalmasint ki lehet elöre azon eſztendöt ſzámlálni, mellyben kedves gyermekeinek leg-

*) *Népnek attya.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

nagyobb réſzét — kóldús-páltzára fogja juttatni. Minden kétség kivül nagy igazságot mondott Szemiramis, azt állítván, hogy azon gonoſzonn, melly ellen a' leg-foganatosabb eſzközöket kell javallanunk, *palliativumok* által nem segélythetni. De mitsodák *a' Népnek* mind ezen tsalattatásai 's *ſzemfényveſztései*, mellyekben ő és a' felséges Lívia az Orſzágló-mesterségnek nagy titkait helyheztetni látſzik, — a' Fejedelmek és jobbágyok között való atyai és fiúi aranyosságnak ezen kellemetes *költése* — avagy ezek a' *tsalárd mesterségek*, egy Népet a' ſzabadságnak édes álmaiba ſzende() tteni, az-alatt pedig egy tört a' másik utánn nyakáka vetni; báb-játékokkal 's arany reménységekkel múlattatni; és még, hogy egy ſzempillantásig bóldognak tartsa magát, minden ki-gondolható alkalmatosságokat ſzerezni nékie zabolátlan és gyermeki indúlatinak meg-elégítésére, míg alattomban egy tsalfa Demagóga' vagy despóta Monárkha' ſzabad-tetſzésű hatalmának eſzközévé, de végre áldozattyává-is tétetödik, — mitsodák ezek az *áltatások* egyebek, hanem-ha *palliativumok*? hanem-ha némű-némű bájoló-ſzerek, mellyekkel a' nyavalya kis ideig mint-egy meg varázsoltatik és el-altatik, belölröl azonban mindég tovább-tovább harapoz, és a' leg-kissebb

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

külsö indíttásra szükség-képpen ismét meg-kettözött erövel ki-üt? — Még a' Népnek kívánságaira való mindenkori figyelmetesség, elö-itéletei 's kénye kedve iránt viseltetö szorgos vígyázás, és (ha a' dolognak, valóságos nevét kell megadnom) az a' *politikai koketteria*-is, mellyel hajdan *én magam*-is az én viszketeges-eszü Nemzetemnek tetszése 's szeretete utánn kapdostam, — nem annyira talán tetszeni való hajlandóságból, melly a' mí nemünknek tulajdona, mint inkább azért, hogy eggy elég szabad-tetszésü igazgatás' módgyának gyülöletességét el-vegyem, és egy bizonytalan trónusonn annyival bátorságosabban üllyek — nem érdemel, bár melly sok ditséretet nyertem-is általa, tulajdon-képpen jobb nevet; noha ugyan nem tagadhatni, hogy e' mellett a' Népemnek jól vala dolga. Ám légyen igaz az ollyan idökröl, mellyekben a' felsöségnek és alatt-valóknak viszont jussaikról 's kötelességeikröl közönségesen még vissza-fordúltt gondolatok uralkodnak, mellyekben a' Nép a' maga' jussainak egész határát még tsak homályosan képzeli, az Igazgató ellenben hajlandó, a' magáét az egész lehetöségig ki-terjeszteni, rövideden, az ollyan idökröl, a' millyenekben *mí*, és mindnyájan a' mí elöttünk-vólttak, országlottunk —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ám légyen igaz az illyen idökröl, hogy minden *meg-romlott* nép (a' mint Lívia állittá) és én hozzá-tóldom, minden *tudatlan* és sok eſztendö-ſzázak által mindenkor *meg-tsaltt* Nép, tsalattatni *akar*, és gyakran a' maga' haſznáért tsalattatnia *kell!* Akármeddig tartson bár a' gyermekiségnek, tsalatkozásnak, és tsalattatásnak ezen idö-ſzakaſſza, valahára el *kell* annak az idönek jöni, mellyben az emberek nem hagynak többé magokkal mint gyermekekkel úgy bánni, nem *akarnak* többé tsalattatni, — mellyben *tudni* akarják, *miben légyen állapottyok* — mellyik légyen kissebb roſſz nékiek, polgári törvények alatt élniek, avagy a' terméſzeti eggyenlöségnek és külömbségnek állapottyába viſſza-térniek? és minémü *fel-tételek* alatt kellessék az elsöt a' második elött váláſztani? — Mindenben kellene tsalatkoznom, vagy ez az idö (hogy-ha még nintsen itt) közelget; és ezen esetben tsak *egy* módot látok én, a' melly által azon károknak, mellyekkel az emberi nemzetnek egy réſzét fenyegeti, elejeket vehetni. (El-hallgat)

JÚNÓ. Sieſs, azt közleni velünk, Elíza! — Mert reménylem, nem akarod várakozásomat másodſzor-is tsalattatva látni, minek-utánna minden áltatás és tsalattatás ellen olly hathatósan ki-nyialtkoztattad magadat.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Erzsébet. Leg-alább nem *én* lennék oka, Isten-Asszony. Az én javallásom, az én eszközöm, a' mint mindgyárt eleinten meg-mondám, éppen olly *tsalhatatlan*, valamint hogy *eggyetlen-eggy*, a' mellyet okosan választhatni. De úgy hiszem, hogy én az Igazgató Urakat — a' leg-elsö Királytól fogva a' leg-utólsó Abderíta fészeknek polgár-mesteréig — sokkal jobban ismérem, mint-sem azt reménylhetném, hogy tsupa észbéli okok által arra indíttathatnának, hogy önként hozzá nyúllyanak.

Júnó. Erröl te ne aggódgyál, Elíza! Ha tsak *abban* áll a' dolog, tehát fogunk mí majd módot találni, hogy akarattyok légyen reá.

Erzsébet. Éppen ez az, nagy Isten-Asszony, a' miben én kételkedem. Bizonyosan a' *vas kéntelenségnek* kell öket reá hajtani, kénszerítteni: és ha *annyira* fogják a' dolgot juttatni, tehát el-múlatták az idejét, és én nem állok többé jót kimeneteléröl.

Júnó. Majd olly nyughatatlanná tehetnél engemet, mint hajdan a' szeretöidet, *Bess* Királynéi Az eszközödet, ha szabad kérnem.

Erzsébet. Olly eggyügyü az, olly igen a' leg-elsö, a' minek polgári társaságba állani akaró eszes embereknek eszekbe jutni kell, hogy, ha a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tapaſztalás olly nyilván ellenkezőt nem mutatna, hihetetlen vólna, hogy a' Világ több ezer eſztendőkig állhatott légyen, a' míg valahára valami ſzáz eſztendő előtt eggyetlen egy Nép akada reája; — és még ennek-is, a' mint ſzokták mondani, az orrával kelle belé ütköznie!

Közönségesen meg-ismértetett mindenkor az, hogy a' leg-határozatlanabb hatalmú Monárkhának is *kötelességei*, és a' leg-alatsonabb ſzolgálatú Népnek is *jussai* légyenek: de miben állyanak tulajdon-képpen ezek a' jusok és kötelességek, mennyire terjedgyenek, mitsoda vég-határokba zárattattak légyen, és minémű rendeléseket kellessék tenni, hogy a' Nép a' maga' jussaival való tellyes élésre *ſzert tegyen*, és az Igazgatók a' magok' kötelességeiknek tellyesíttésére *kénſzeríttessenek*: erről mindenkor viſſzás és ingadozó képzeletek vóltanak; erre még inkább ſzántt-ſzándékkal 's kéſz akarva minden lehető homályt terjeſztettek. El-végre e' napokban egy nagy Nemzetnek sorsa — melly Nemzet, ki-vévén polgári alkotvánnyát, ſzerződését, magát minden egyéb tekéntetben a' Világon leg-elsőnek tarthatta, de minden-féle 's hoſſzas bitangoltatások által végső romlásra jutván, és utólsó kétségbe hozattatván, inkább az *anárkhianak* minden nyomorúságira ki-

télet-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tétettetni, mint-sem a' monárkhai és aristokrátai despotismusnak öfz-e-rontó terhe alatt tovább fzenvedni akart, el-végre, mondom, ennek a' Nemzetnek tanúsággal-tellyes és rettenetes sorsa nyitotta fel valamennyinek fzemeit; és közönségesen meg vagynak már most mindenek győzödve az iránt, hogy nem egyéb, hanem tsak egy *Constitutio*, mellyben a' Polgárok' mindenik Rendinek saját jussai nyilván és világosan meg-határoztatva vagynak, és illendő rendelések 's efzközök által minden-némű sérelmek ellen meg-óltalmaztatnak, tsak eggy illyen *Constitutio* tehet bátorságossá akármelly más orfzágot hasonló esetek 's lázzadások ellen. Ez, Isten-Affzony, a' dolgoknak mostani állapottyok. Azoknak a' meg-bájoló áltatásoknak, mellyekkel az emberek eddig-elé másokat, és magokat meg-tsalták, tsak ködben 's homályban lehet hafznokat venni, mellyet az éfz már végre el-fzéllyefztett; *erőfzakos efzközök* pedig (azonn kivül hogy fzinte olly *igazságtalanok*, mint *gyülöletesek*) segélytenek ugyan egy fzempillantásig, de siettetik, valójában, azt a' rettenetes ki fejtődést, mellyet azok által meg-előzni akarnak. Nyilván-való dolog tehát, hogy nints egyéb hátra, hanem hogy hová hamarább határozzák-meg magokat, tselekedni azt, a' mit már

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

régen kellett vólna végbe vinni. Egy kevés-szá mú, a' közönséges okosságra 's a' polgári társaságnak természetére épültt tzikkelyekböl álló *Constitutio* az a' tsalhatatlan, könnyü, és eggyetlen eggy eszköz, mellyel a' politikai társaságnak minden *orvosolható* fogyatkozásain segélyteni, az Igazgató és Alatt-valók között a' leg-lehetöbb eggyezést helyre állíttani, és az Országoknak bóldogságát meg-mozdúlhatatlan talpra helyheztetni lehet.

JÚNÓ. Tökélletesen meg-nyugszom javallásodonn; és nem látom-által, miért tartózkodhatnának a' Monárkhák, azt önként 's magok' jószánttából a' leg-nagyobb gyönyörüséggel tellyesítteni.

ERZSÉBET. A' ki egyszer egy határozatlan hatalomnak birtokában vagyon, nehezen lészen annak nagy kedve, ugyan-azon hatalmának meghatározását magától javallani. Az én régi *Angliámban* egy Királynak fejébe került, és ugyan-azon Király' második fijának koronájába, minekelötte a' dolog arra jött, hogy az ö utánnok következett Fejedelmek reá vették magokat: hogy azon jusokat, mellyeket a' Nemzet a' maga' számára meg-tartani jónak itélt, az Ország' sarkalatos törvénnyének ismérjék.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

JÚNÓ. Az-ólta a' Fejedelmek világosabban gondolkodnak, és az igazságot jobban szeretik, Elíza; óltsóbbért-is reá fognak hajlani.

ERSZÉBET. Hogy-hogy'? Azok-is, kik az ő *isteni jussokat*, melly szerént szenvedö engedelmességet kívánhatnak az alattok-valóktól, harmintz vagy negyven *legió* mindenre-kész hadi-szolgákkal mutathattyák-meg?

JÚNÓ. Már Te a' Monárkháknak atyai szívekben nagyon-is keveset bízol.

ERZSÉBET. Én magam-is Királyné vóltam: nem fogod rossz néven venni, ha én egy kisség nehezebben hiszek.

SZEMIRAMIS. E' részben magam-is úgy gondolkodom, mint Erzsébet.

LÍVIA. *Én*-is tartok tölle, hogy utóllyára igen-is az ő részin marad az igazság.

JÚNÓ. Eszközökröl kell szorgalmatoskodnunk, kedves Barátnéim, miként-hogy a' Népeknek pásztorait a' meg-gyözödésig el-hitessük, hogy a' magok' tulajdon *bátorságok*' 's *nyúgodalmokra*, valamint-szintén *ditsösségekre* nézve-is, semmit sem tselekedhetnek jobbat, mint-sem ha Elíza' javallását haladék nélkül tellyesíttik. — 's a' t.

B.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

XIV.

TÖREDÉKEK,

R . . . MUNKÁJIBÓL.

1.

„ KEGYELMES Uram! élnem kell.„ Ezt mondotta egy ſzerentsétlen *Pasquillans* a' Miniſzternek, ki az ö élelmének gyalázatos módgyát ſzemére hányta. „ Nem látom ſzükségesnek lenni„ felele hideg vérrel a' kegyelmes Úr. Ez a' felelet, melly egy Miniſzternek igen jól illett, kegyetlen és roſſz vólna minden más ember' ſzájában. Minden embernek kell élni. Ezt az itéletet ki ki tsak maga utánn látſzatik tenni. Mivel minden terméſzeti iſzonyodás között a' haláltól-való iſzonyodás leg-erössebb: az következik belölle, hogy az, a' ki külömben nem élhet, a' terméſzet' törvénnye ſzerént mindent el-követhet. Bóldog az a' Nép, melly minden nagy baj nélkül jó, és a' virtus' tudása nélkül-is igaz lehet. De ha a' Világon valamelly olly alá-való Orſzág van, a' hol senki nem élhet, hanem-ha gonoſzt tselekeſzik, és a' hol a' polgár kéntelenségböl gaz emberré válik; ott nem a' gonoſz-tévöt kell fel-akaſztani, hanem azt, a' ki mást azzá lenni kénſzerített.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Az Ember, minden karban, rendben, és állapotban eggyenlö. A' gazdagnak nints, sem nagyobb, sem jobban-eméſztö gyomra, mint a' ſzegénynek. Az úrnak karjai nem hoſſzabbak, az ö ſzolgája' karjainál; és a' nagy hívatalban lévö nem magasabb akármelly közönséges embernél. Eggyenlö mindennek a' teremſzeti ſzüksége; eggyenlöknek kell lenni az eſzközöknek-is, ennek kipótolására. Oh ha az embert embernek nevelnék elöbb, mint úrnak! ha több kívánságot nem ſzereznének néki, mint tehetséget! ha inkább követné a' Teremſzetnek, mint-sem a' Világ' nevetséges képzelödésének úttyát! Minden-napi példa, hogy az, a' kit ez vagy amaz élet' nemére kéſzíttenek, minden egyébre alkalmatlanná leſſz; és hogy-ha a' ſzerentsének tetſzik, tsak egy bóldogtalant igyekeztek belölle tsinálni. A' nagy, megaláztathatik; a' gazdag ſzegény, és az úr ſzolga lehet. Hát ugyan olly ritkák-e a' ſzerentse' tsapásai, hogy valaki magát azoktól egéſſzen meg-mentettnek lenni tarthatná? A' mi valakin meg-történhetett, mindeniken meg-történhetik. Mi nevetségesebb pedig egy nagy úrnál, a' ki kóldússá lett, és nyomorúságában ſzületésének méltóságával álmadoz? Mi gyalázatosabb egy meg-ſzegényültt gazdagnál, a' ki meg-emlékezik arról, mint

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

útálta légyen a' szegényt, és érzi, hogy leg-alábbvaló emberré lett? Az első, nyilván-való gaz emberré, a' másik eggy alatson hízelkedö lélekké válik, ezzel a' szép szóval: élnem kell.

Azt tartyuk, hogy a' Társaságban fenn álló Rendeknek eggy-áltailyában meg kell maradni, és nem gondollyuk-meg, hogy ezek a' Rendek el-kerülhetetlen változások alá vagynak vettetve; és hogy lehetetlen, elöre által-látni, vagy el-távoztatni azt, a' mi rajtuuk meg-történhetik. Mind azt, valamit az emberek tsináltak, az emberek el-ronthattyák. Nintsen semmi egyéb el-törölhetetlen jel, mint a' mellyet maga a' természet nyomott-bé; ez pedig sem nagy urakat, sem gazdagokat nem tsinált. Ugyan mit fog az ö megaláztatásában az a' bóldogtalan tenni, a' kit tsak nagy úrnak neveltek? mit az a' gazdag, kinek tsak pénz a' lelke? mit a' kényén-veveltt, ki magának haznát nem veheti, ki egyebet tenni nem tud, mint a' mi nintsen hatalmában? Bóldog ember, a' ki fájdalom nélkül el-hagyhattya állapottyát, melly ötet el-haggya, és a' szerentsének ellenére ember marad. Ditsérje más, a' mint akarja, az ollyan meg-győzettetett királyt, a' ki búsúltában trónussának romladékai közzé akarja temetni magát; én meg-vetem ötet, mert látom,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

hogy tsak a' korona téſzi valamivé, és hogy éppen semmi sem, mihelyt nem király.

Az ember és a' polgár, akárki legyen, nem hozhat semmi egyéb jóſzágot a' társaságba, mint önnön magát: minden egyéb javait akarattya ellen birja; és ha valaki gazdag, vagy nem él gazdagságával, vagy mások-is élnek vele. Az elsö esetben mástól lopja-el azt, a' mitöl magát megfoſztya; a' másikban pedig éppen semmit sem ád, és így a' társaság' terhe egéſſzen rajta marad, mind addig, míg magával nem fizet. — „ De „ az én atyám ſzolgált a' társaságnak, midön azt „ nyerte. „ — Meg-lehet; az atyád a' maga' adósságát fizette-le, de nem a' tiédet; te annál többel tartozol másnak, mivel gazdagságban ſzülettettél. Nem helyes, hogy az, a' mit eggy ember tsinált, mást az alól fel-ſzabadíttson, a' mivel tartozik; és eggy atya sem hagyhat a' fijára ollyan just, hogy másoknak haſzontalan legyen. A' ki heverve költi-el azt, a' mit nem maga nyert, lopja azt; és az, a' ki tőke-pénzéböl él, a' kit a' társaság ingyen fizet, az én ſzemeimben keveset külömböz a' haramiától, ki az úton-járók' javaiból él. A' társaságon kivűl a' magános ember, ki senkinek semmivel nem tartozik, úgy élhet, a' mint néki tetſzik; de a' társaságban, hol

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

a' mások' rovására él, tartozik ſzemélyével és munkájával haſználni, még pedig minden ki-fogás nélkül, akár gazdag, akár ſzegény, akár erős, akár gyenge legyen. Minden ingyen-élő polgár, gaz ember.

2.

TSAK annyiban ſzánakodunk a' más' nyomorúságán, a' mennyiben annak mí-is alája vagyunk vettetve.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Meg-tanúltam, mi légyen a' nyomorúság, 's azért ſzívesen segíttek a' ſzerentsétlenen.

Nem ismérek ſzebbet, méllyebbet, igazabbat, és érzékenyebbet, *Virgilius*nak ezen versénél. Miért könyörűletlenek többnyire a' királyok a' magok' alatt-valójik iránt? Mert soha sem tartanak attól, hogy emberek legyenek. Miért olly kemények a' gazdagok a' ſzegények iránt? Mert nem félnek a' ſzegénységtől. Miért veti-meg a' nemes a' köz embert? Mert tudgya, hogy soha sem leſſz paraſzt. Miért barátságosabbak és emberségesebbek a' Törökök, mint mí? Azért, mert az ő határozatlan uralkodások alatt minden eggyes embernek nagysága és ſzerentséje tsak a'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nagy Úr' állhatatlan kegyelmétöl függ, és azért a' nyomorúságot 's meg-aláztatást minden úgy nézi, mint a' melly ö-vele-is köz, tudván, hogy ollyan lehet holnap, mint az, a' kin ma segített. Az efféle változások, mellyek a' Napkeleti Történetekben szüntelenül elö-fordúlnak, sokkal jobban meg-lágyíttyák a' szívet, mint-sem minden a' mí erköltsi tudományunk' száraz szisztémája. És valóban, valamint a' társasági életben a' köz szükség eggyik embert a' másikkal a' haszon által eggyesítti, úgy a' mí közönséges nyomorúságunk-is a' szánakodás által eggyesítt bennünket. Egy bóldog embernek látása, inkább irígységet, mint-sem szeretetet támaszt a' mások' szívében. Örömest vádolná az ember, hogy ötet foztotta-meg attól a' bóldogságtól, a' mellyel él. De ki nem szánakodik a' szerentsétlenenn, a' kit szenvedni lát? ki nem akarná örömest meg-menteni nyomorúságától, ha tsak egy kívánságába telnék? A' képzelödés által hamarább szegénynek, mint bóldognak, gondollya magát az ember; mert jól érzi, hogy az eggyik közelebb van hozzá, mint a' másik. A' szánakodás édes, mert midön az ember nyomorúlttnak képzeli-is magát, még-is örvendez rajta, hogy ö nem szenved úgy, mint amaz. Az irígység keserű annyiban, hogy az irígy,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

ha bóldogot lát-is, nem hogy bóldognak képzelné magát, hanem inkább epeſztődik, hogy nem az. Úgy látſzik, mint-ha az eggyik azon nyomorúságtól mentene-meg bennünket, a' mellyet ſzenved, a' másik ellenben azon javaktól foſztana-meg, a' mellyekkel akaratunk ellen bir. Vagynak ollyan emberek, kik csak az ordíttás' és kiábálásonn indúlnak-meg. Nem fatsart-ki ezeknek kemény ſzívekből semmi ſzánakodó sohajtást a' keservében el-aléltt ſzívnek bádgyadtt és siket nyögése. Nem indította ezeket soha sírásra a' le-sütött bánatos artza, és a' ki-aludtt ſzem, melly többé még csak nem-is könyvezhet. Ezektől ne várjon a' ſzerentsétlen egyebet hideg ſzáraz ſzónál, és hajolhatatlan keménységnél. Igazán, arányosan fognak itélni ugyan, de soha nem leſznek könyörülők és kegyelmesek. 'S miért? A' ſzívnek ezen hibája, a' nagyobb-rendű emberekben, leg-inkább tudatlanságból ſzármazik. Mert az ő kényén-neveltt lelkek hasonló nyomorúságot soha sem ſzenvedett; mert ők azt meg nem foghattyák másokonn, a' mit magokonn éppen nem tapaſztaltak; és így azonn nem-is ſzánakodhatnak, a' mi nékiek soha nehezen nem esett. Ah, ne nézze senki a' maga' méltóságának fényes póltzáról a' bóldogtalanok' nyomorúságát, és a' ſzerentsétlenek' ſzenvedésit úgy,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mint a' mi ö-reá éppen nem tartozik. Hitesse-el inkább ki-ki magával, hogy az ö sorsa-is ſzintén illyen lehet, mint ezen bóldogtalanoké; hogy mind azon viſzontagságok vagynak az ö lábai alatt-is; hogy ezen nem-reménylett 's el-kerülhetetlen történetek ötet egy ſzempillantástól fogva a' másikig alá-taſzithattyák. Mert még egyſzer mondom, hogy a' Terméſzet az embert sem királynak, sem úrnak, sem gazdagnak nem ſzülte; hogy a' roſſz ſzerentse mindnyájunkkal köz; hogy mezítelen' és ſzegényen jövünk e' világra; hogy mindnyájan az élet' nyomorúságinak, és mindenféle fájdalmaknak alájok vagyunk vettetve; és hogy utóllyára mind meg-halunk. Íme, itt van az egéſz ember; ez az, a' mit egy halandó sem kerülhet-el.

3.

Tsak annyiban ſzánakodunk a' más' nyomorúságán, a' mennyiben mí gondollyuk és tartyuk, hogy ſzenved; nem pedig, a' mint ö valósággal érez. A' ſzerentsétlent tsak úgy ſzánnyuk, a' mint ſzerensétlennek lenni gondollyuk, noha ö sokkal többet ſzenved. Egy meg-aláztatott nagy urat némellyek azért sajnállanak, hogy a' közönséges tiſztelettöl, némellyek, hogy az élet' javaitól, némellyek, hogy vóltt barátitól meg-foſztatott; kiki

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

tsak azon baján ſzánakodik, a' mellyet magáénak is lenni talál, míg azonban az a' vóltt nagy ú mind ezeket öſzveséggel érezi, és ſzenvedi. A' mí nyomorúságunknak testi érzése sokkal gyengébb, mint lenni látſzik; de az emlékezet, melly ennek minden környül-állásait egyſzerre mutattya, a' képzelödés, melly ezt a' jövendőre-is ki-terjeſzti: azt tselekeſzik, hogy valóban ſzánakodásra méltók legyünk. És azt gondolom, ez az eggyik oka, miért az oktalan állatok' baját nem annyira érezzük, mint az emberekét, noha a' közös érzékenység ezeket-is velünk eggyekké teſzi. Senki sem sajnállya az istállóba bé-kötött igás lovat, mert nem teſzi-fel rólla, hogy, midőn ſzénát eſzik, azon korbátsokról meg-emlékeznék, mellyeket már kapott, vagy a' mellyeket még kapni fog. A' gazdag-is azzal vígaſztallya magát, ha a' ſzegényt meg-nyomoríttya, hogy azt sokkal ostobábbnak tartya, mint-sem hogy a' rajta tett méltatlanságot által-lássa, vagy meg-érezze. Eggy-általlyában azt tartom, hogy azon tiſzteletböl, mellyet valaki a' mások' bóldogsága iránt mutat, meg lehet ismérni, mennyire betsüllye azt. Terméſzeti dolog, hogy nem igen kapunk az ollyan emberek' bóldogságán, a' kiket meg-vetünk. Ne tsudálkozzék tehát senki rajta, ha az igazgatás'

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

mesterségét érteni akarók olly nagy meg-vetéssel beszélnek a' köz nép felöl, és ha többnyire a' Böltsek rosznak kiáltyák az embert.

A' köz nép teszi az emberi nemzetet. A' mi nem köz nép, olly kevés, hogy azt számba sem lehet venni. Az ember minden karban eggyenlö. Ha ez úgy vagyon, az a' rend érdemel több tiszteletet, a' melly leg-számosabb. A' ki minden elöítélet nélkül gondolkodik, az elött el-enyészik a' polgári Rendek' külömbsége. Eggyenlö hajlandóságot és indúlatot lát a' nagy úrban, és a' szemétenn-élö szegényben; nem-is külömböztet-meg bennek egyebet, hanem tsak a' beszéd' módgyát, tsak több vagy kevesebb szín-elegyíttést. A' köz nép úgy mutattya magát kivül, a' mint belsöképpen vagyon, és nem igen szerelmetes. De bezzeg szükséges a' tettetés a' világi embereknek; ha ollyanoknak mutatnák magokat, mint a' millyenek valóban, undorodást okoznának. A' ki a' köz néppel bövebben társalkodott, tapasztalhatta, hogy ezek szintén ollyan jó elmével, és több józan észszel birnak, mint mások. De ha annyi tudománnya vólna-is, mint a' millyen ostobának mí tartyuk, ugyan mi lehetne más egyéb, mint most; mit tehetne egyebet, mint a' mit tészen? Szánakodgyál inkább rajta, de meg ne vesd, meg ne

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

útáld soha! Ember, ne légy az embernek gyalázattyára!

4.

Azt mondgyák a' Böltselkedők, hogy minden állapotban és karban annyi a' jó, mint a' rossz. Hamis, és szánakodásra méltó állíttás. Mert, ha minden ember egy formán bóldog, miért fárasztanám magamat másokért? Maradgyon minden úgy, a' mint vagyon. A' jobbágy nyomattassék, a' gyenge szenvedgyen, a' kóldus vesszen-el. Nem nyer semmit, ha meg-változtattya állapottyát. A' gazdagot hozzák-fel példáúl, a' ki éppen kíntsei miatt szenved, és a' ki tsak annyiban külömböz a' szegénytől, hogy ennek kevesebbre, ő-néki többre van szüksége. Melly goromba következés! A' gazdagnak baja nem a' maga' állapottyától, hanem önnön magától származik, úgy mint a' ki tulajdon javaival vissza-él. Ha még egyszer szerentsétlenebb vólna-is a' szegénynél, nem lehetne sajnállani, mert maga okozza magának a' nyomorúságot, és tsak ő-tölle függ, hogy bóldogabb legyen. De a' szegény maga a' szükség' és sors' súllya alatt szenved, mellytől nehezen nyomattatik. Hamarább el-hal, mint-sem a' testi szenvedéshez és az éhség' el-gyengíttéséhez hozzá szok-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

jék, és sem a' jó elme, sem a' bőltseség nem szabadíthattya-fel őtet nyomorúságai alól. Mit nyert vele Epiktét, midőn magának meg-jövendőlte, hogy még az ura ketté-töri lába' szárát? Hát azért nem törte-e két-felé? Szegény! még az-is hozzá járúlt szenvedéséhez, hogy jövendő kínnyait-is előre által-látta.

5.

Az ember a' más' bóldogságát csak a' külső tekéntetből itéli-meg; ott gondollya lenni, a' hol éppen nintsen, és ott keresi, a' hol tellyességgel nem lehet. A' jó kedv, nagyon bizonytalan jele ennek. A' víg ember sokszor nem egyéb egy szerentsétlennél, ki csak másokat akar el-ámíttani, és magát meg-bódíttani. Ama' vídám 's nyájas múlatók a' társaságokban, többnyire szomorúak és zsémbesek ott-honn; és a' házi tselédek szenvedik az ő társaságban tettetett jó kedveknek büntetését. Az igaz öröm sem igen tréfás, sem igen víg. Félytvén ezt az édes érzést, rólla gondolkodik, midőn vele él; gyönyörködik benne, és szinte tart tőlle, hogy el ne foggyon. Egy valóban bóldog ember keveset beszéll és keveset nevet; a' bóldogságot, úgy szóllván, a' maga' szíve körűl húzza-öszve. A' tomboló öröm és

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

lármás játékok, tsak a' lélek' únalmát és tsemerét fedezik bé; de az igaz gyönyörködésnek szomorúság a' barátnéja. A' leg-édesebb érzékenységet a' szív' meg-indúlása, 's könyv-húllatások követik; és maga a' rend-kivül való öröm-is hamarább könyvezésre, mint nevetésre fakaszt.

6.

A' hála-adatlanság sokkal ritkább vólna, ha a' jó-tételénnyel olly sokan nem kereskednének. Ki-ki szereti azt, a' mi ö-vele jól tesz. Ez egy tökélletes természeti érzékenység. A' hála-adatlanság nints benne az embernek szívében, hanem a' haszon' szeretete. Korán sints olly sok hála-adatlan, kit az ember magának le-kötelezett, mint maga' hasznát nézö jól-tévö. Ha te nékem a' te ajándékaidat el akarod adni, úgy alkuszom az árráért; de ha tetteted, mint-ha ajándékoznád, és az-utánn valamit kívánsz érette, akkor meg-tsaltál. Tsak az tészi az ajándékot meg-betsülhetetlenné, ha minden egyéb szándék nélkül, jó szívböl vagyon adva. A' szív tsak maga szab magának törvényt; a' ki azt le akarja kötelezni, fel-óldozza, de le-kötelezi, ha szabadon magának haggya. Midön a' halász vízbe veti horgát, a' hal reá jö, és minden tartózkodás nélkül rajta marad; de ha,

evén

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

evén belölle, a' horgon fel-akad, és érzi, hogy a' sinórt vissza-húzzák, igyekszik el-szaladni. Ugyan jól-tévö-e a' halász? vagy a' hal hála-adatlan-e? Ki látta valaha, hogy az ollyan ember, kiröl az ö jól-tévöje el-felejtkezett, el-felejtkezzék rólla? söt inkább mindenkor örömmel beszéll felölle, és soha bel-ö meg-indúlás nélkül nem gondolkodik rólla. Ha alkalmatosságot talál, hogy valamelly váratlan szolgálat által meg-bizonyíttsa hív emlékezetét, melly belsö meg-elégedéssel tészen eleget hála-adatos szívének! melly édes örömmel bizonyíttya-meg! mitsoda gyönyörködéssel mondgya néki: No, most rajtam van a' sor! Ez valóban a' természetnek szava; az igaz jó-tétemény soha sem tsinált hála-adatlant.

SZ. L.

XV.

ELEGYES VERSEK.

Intés.

MEG-HITT barátodnak,
Hív jó-akaródnak
Hogy-ha kívánsz tetszeni:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kétes panaſzokkal
Gyanakodásokkal
Oh! kerüld, meg-sérteni.

Ki hitelben hiſzen,
Hittel hitelt veſzen,
Kötelez a' hívségre;
Ki mindenben tsalt vél,
Gyanús kétségben él,
Kénſzerítt hitlenségre.

KRESKAY.

Egy Fösvényhez.

Mit kapſz e' parányi kíntsen?
Több az, a' mi néked nintsen.

A Gyermekek.

Ne hidd, nem igaz, hogy a' vének
Kétſzer gyermekekké lennének.
Gyermek az ember, a' míg él;
Tsak a' játék-nemben tserél.

SZ. JÓBI SZABÓ LÁSZLÓ.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Péteri Takáts József B . . . hoz.

(Keszthely, 1792.)

„ — — A' mennyire hívatalbéli foglalatosságaim engedik, a' Poézisban szoktam magamat gyakorolni. Alkalmas nagyra-is nevelkedett már gyüjteményem; és, ha a' józanabb-itéletü 's finomabb-ízlésü Íróink' jóvá-hagyásából gondolhatom, hogy némünémü kedvére szolgálhat Hazánknak, kész leszek, azt idövel sajtó alá-is botsáttani. Külömb-külömb-féle tárgyak fordúlnak-meg benne. Jobbára az okos gondolkodás, a' gyönyörüséggel kezet-fogó hasznos nyájasság, vólt tzéllya írásomnak. Azonn iparkodtam, hogy ne csak verseket írjak; hanem a' versnek könnyü folyamattya mellett velös értelmével-is használlyak. Mutatólag íme egynehány darabot küldök — — — —; kikérvén, hogy egyenes vélekedését felöllek barátságosan meg-írni ne terheltessék. „ 's a' t.

A' Hadakozás.

HAD *lessz!* úgy mond a' Hír; *had lessz!* —
Bár ne lenne!
De, ha már lessz, jó, hogy részem nintsen benne.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Szent Isten! mit tennék bús aggodalmamban?
Ha meg-jelennének mind azok álmamban
Jajgatva, véresen, 's halavány artzákkal,
Kik fel kontzoltatnak a' dühös tsatákkal!
Ha látnám mind azon bóldogtalanokat,
Kik utánnak húzzák meg-szegdeltt tagjokat,
'S a' földet kínnyokban keservesen rágják,
Fejemre a' szörnyű átkokat kiáltyák;
Ha ezer meg' ezer atyák, anyák, mátkák,
Testvérek, barátok, már mind annyi árvák,
Azon hideg testek' halmára gyülnének,
Kiket tűz, kard, éhség, egy sírba döntének;
'S fel-vévén hátokra kóldus-táskájokat,
Úgy üznék az Égbe gyászos panaszokat. —
Mit haszználna akkor az arany' bősége?
Mit a' koronának fényes ditsőssége?
Ha illy szörnyűségek rémítnék szívemet,
'S az itélö-székhez idéznék lelkemet? —
Ordíttsa akárki meg-rekedtt torokkal,
Hogy örök ditsősség jár a' bajnokokkal:
De nagyobb ditsősség az atyai jóság,
Mint a' vérbe-mártott kevély borostyán-ág!
Hej, Nagy Sándor! kinek mérges fegyverétöl
Olly sok jámbor Polgár meg-vált életétöl;
Te! ki a' gyengékenn így hatalmaskodtál,
Magad' indúlatin m'ért nem uralkodtál?

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Jelzet: 779.736

Puhán le-hevertél a' hivság' ágyába,
Míg a' Halál onnét el nem vitt honnyába.
Ha magad emberül tudtál vólna élni,
Tudtad vólna mások' éltét-is kíméllni. —
Drága, nagy Eleink! tí, ditsö Magyarok!
Kálmán alatt melly ſzép 's bölts példát adtatok!
Midön Ez Álmossal meg nem eggyezhetett,
Magyart Magyar ellen táborba vezetett;
Tí pedig egyenes ſzívvel ki-mondtátok:
Hogy perekért egymás' vérét nem ontyátok;
Hanem ſzépségesen vagy meg-eggyezzenek,
Vagy magok köztt ketten baj-vívást kezdgyenek.
Ez mivel nem tetſzett! — meg-lett a' békesség.
Bár így állna helyre most-is az eggyesség.

Már a' sajtó alatt vólt ezen Negyed, a' midön ez a' barátságos Levél, több hasonló-kellemetességü versekkel eggyütt, kezemhez érkezék. Örömest közlöttem vólna még a' versek közül egy darabot, melly *a' Magyar Költökhöz* vagyon intézve. De az idönek 's helynek ſzük vólta meg nem engedé. Majd a' következendö Kötetnek elsö Negyedében adandunk tehát helyet nékie. Akkor eggy úttal nem tsak a' Poétának verseiröl, és az azokban foglaltt dolgokról, kikértt egyenes vélekedésemet, hanem eggy-általlyában a' Magyar Poézisról való gondolatimat-is fogom ta-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

lán közölhetni; — reménylvén, hogy azon jobb ágyagból formáltatott Ifjak, *quorum de meliore luto finxit praecordia Titan*, kik belsö hajlandóságokhoz képest magokat a' költésre hívatalosoknak lenni vélik, jó néven veendik tiſzta ſzándékomat. Ezeknek, barátságosan javallom addig-is, hogy a' mit fellyebb ezen levél-töredékben olvastanak, ſzívekre vegyék. Tudni illik: *azonn igyekezzenek, hogy ne tsak verset írjanak, hanem a' versnek könnyü folyamattya mellett velö-értelmével-is haſznállyanak.* — B.

XVI.

ÉNEKEK. *)

1.

Laura.

MÍG súgva kovályog az estveli ſzél,
'S hunyorgva le-lankad a' rózsa-levél;

---

*) Lásd: *Rövid Értekezések a' Muzsikáról. VI. Énekekkel. Szerzette* VERSEGI Ferentz. *Bétsben.* 1791. — Ki vagynak az Énekek-is különösen nyomtattatva és metſzettetve, 4-ed rétben. Találtatik Pesten Weingand Könyv-árros Úrnak bóltyában. Az árrok mind öſzve 30. kr.

B.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

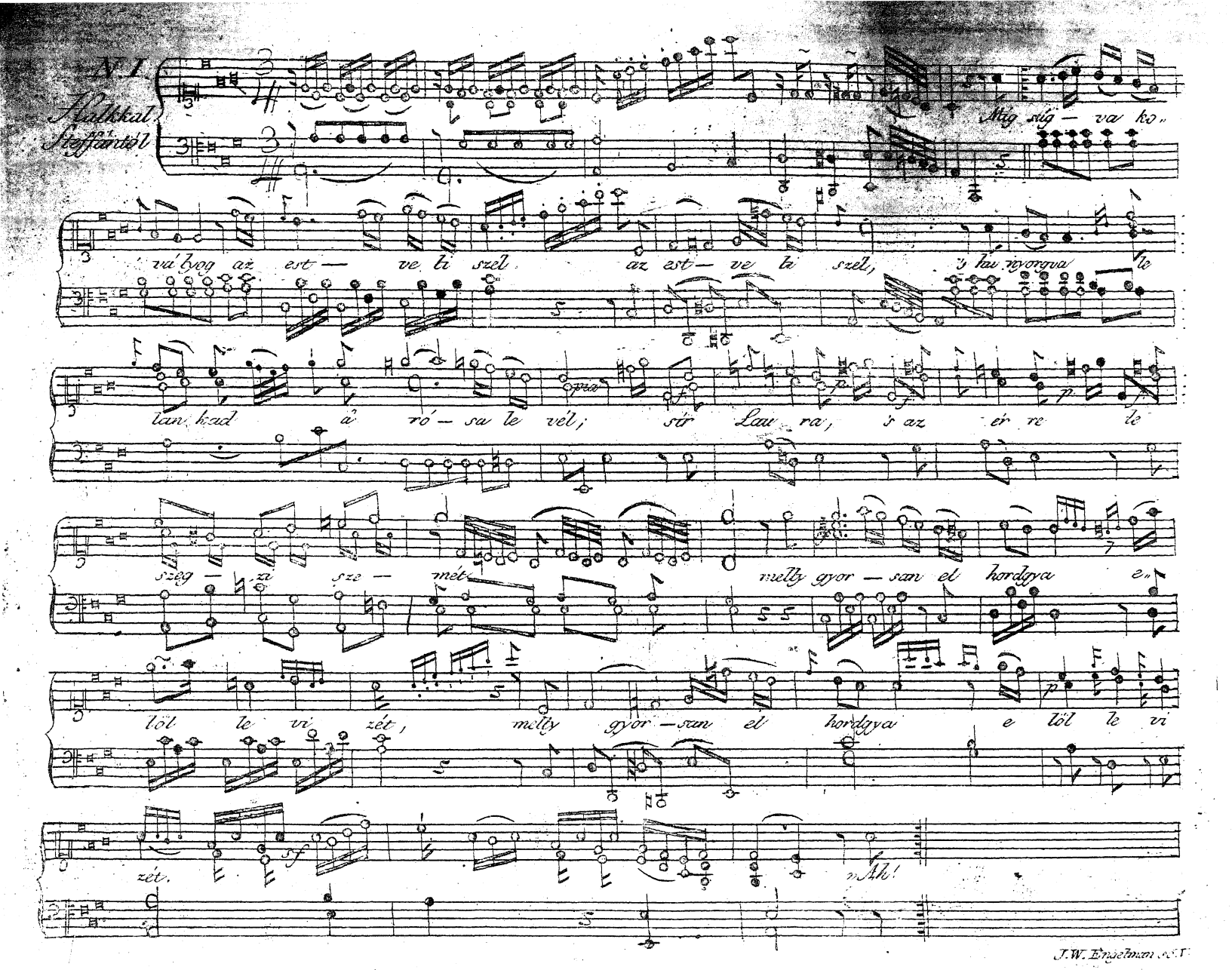

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

Jelzet: 779.736

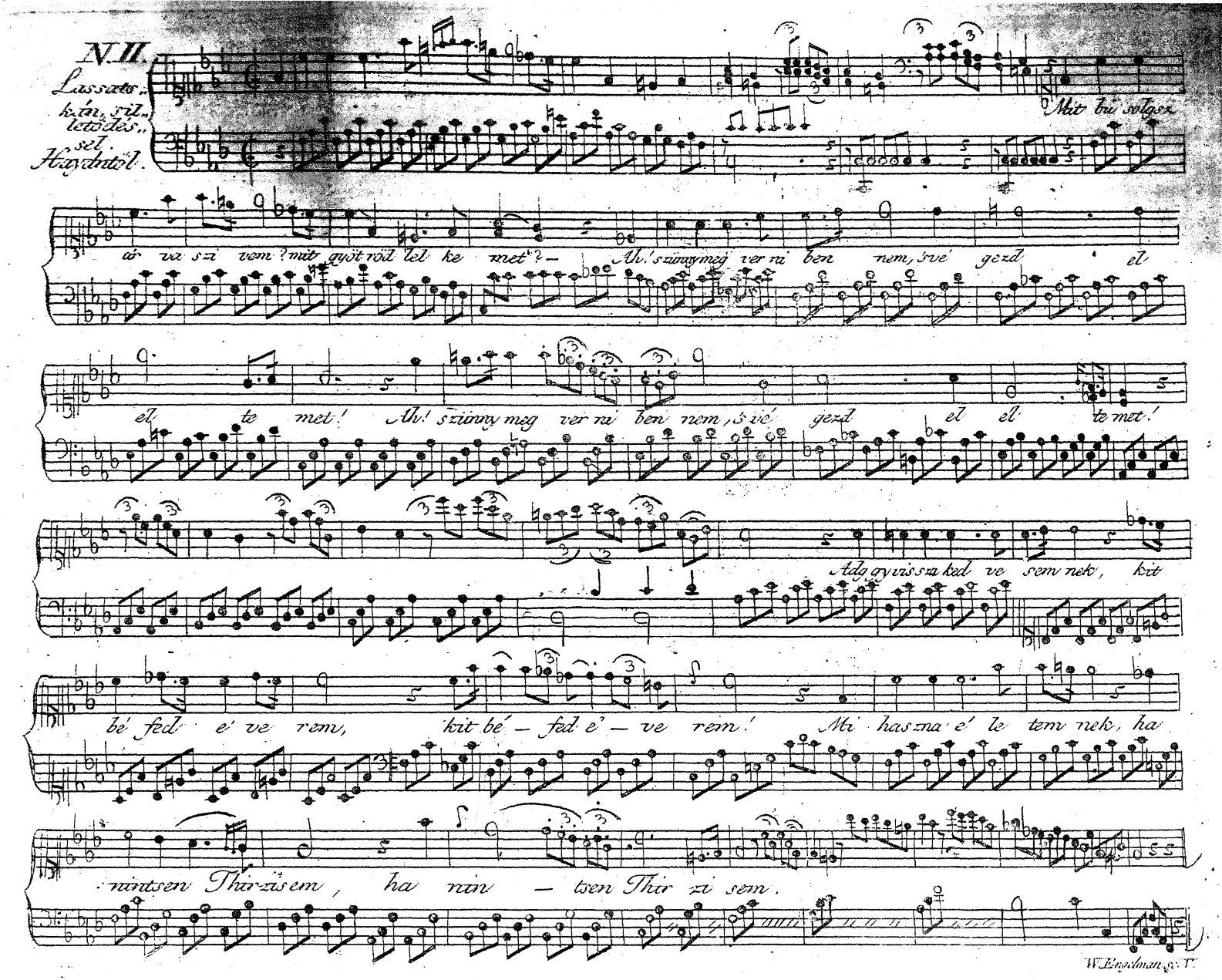

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Jelzet: 779.736

Sír *Laura*, 's az érre le-szegzi szemét,
Melly gyorsan el-hordgya elölle vizét.

„ Ah! így fut elöllem az édes öröm,
„ Miólta szerelmem' epével ölöm.
„ Meg-törte, az Álnok! örökre hitét.
„ Örökre! mert másnak el-adta kezét. „ —

Ezt mondgya zokogva, 's egy dombra le-dül,
Hol lelke a' szótlan keservnek hevül. —
Oh Lyányka! mit bánod e' Tsalfa' kezét?
Nem érez az, a' ki el-játsza hitét.

2.

Thirzis' sírja felett.

Mit búsolgsz, árva szívem?
Mit gyötröd lelkemet?
Ah! szünny-meg verni bennem,
'S végezd-el éltemet!
Adgy-vissza Kedvesemnek,
Kit bé-fed e' verem.
Mi haszna életemnek,
Ha nintsen Thirzisem.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

FOGLALATTYA
EZEN UTOLSÓ NEGYEDNEK.

		Oldal.
I.	Külömb-féle Versek	383
II.	Bútsú-vétel	385
III.	Enyelgés	386
IV.	Telemakus	—
V.	Mondás	390
VI.	Virág Társunkhoz	391
VII.	Az Emberi Életrôl. *Folytatás.*	392
VIII.	Gr. Idôsb Ráday Gedeon Társunk' halára	397
IX.	A' ſzép Mesterségeknek rövid Történetei	403
X.	Elegyes Dolgok	414
XI.	Tudósíttás a' leg-régibb Magy. Grammatikáról	422
XII.	A' Magyar Koronáról. *Folytatás.*	429
XIII.	Beſzéllgetés. *Folytatás.*	452
XIV.	Töredékek R. . . Munkájiból	464
XV.	Elegyes Versek	477
XVI.	Énekek	482

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

NEVEIK

AZ ELÖRE-FIZETŐ

URAK' ÉS ASSZONYSÁGOKNAK.

Adámovits Mihály Úr, Tettes Bács Vármegye első Fiscálissa.

Aranka György Úr, az Erdélyi Kir. Táblának Bírája.

Árkosi Zsigmond Úr, Erdélyben mind a' két Széken hites Szóſzólló.

Árvai Jakab Úr, a' Budai Nemzeti Oskola' Tanítója.

Ajtai András Úr, Szegények' Szóſzóllója.

Bába Imre Úr, Királyi Só-Beſzedő.

Balkó György Úr, T. P. Piáristák' Priorja.

Bálovits Zsigmond Úr, több Uradalmak' Fiscálissa.

B. Bánffy Farkas Úr, Erdélyben Kir. Kintstartó.

B. Bánffy Láſzló Úr, *T.* Kraſzna Vgye' Fő-Ispánnya.

Gr. Bánffy György Gubernatorné, ő Excell.

Bárány Péter Úr.

Bárótzy Sándor Úr, Kir. Test-Őrzők' Fő-Strása-Mestere.

Bartsai Abraham Úr, *Oberster*, a' M. Királyi Test-Őrzöknél.

)(

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Bartsai Láſzló Úr, Cancellista.
Bedõ Ferentz Úr, *T.* Fejér-Vgye' Tábla-Bírája.
Béldi István Úr, Cancellista.
Bendik András Úr, *T.* Zólyom Vgye' II-dik Fiscalissa.
Benitzky Tamás Úr, *T.* Zólyom Vgye' Tábla-Bírája.
Benitzky Láſzló Úr, Fõ Szolga-Bíró.
Benkõ Sámuel Úr, *T.* Borsod Vgye' Physicussa.
Benyák Bernárd Úr, a' Fejérvári Oskolák' Igazgatója.
Benyus György Úr, Magyar és Német Szõlgyéni Plébános.
Bera Mihály Úr, Kalotsai Érsek õ Exclja' Plenipotentiáriussa.
Beregſzáſzi Jósef Úr, Erd. Korm. Szék. Cancellistája.
Bésán Gábor Úr, *T.* Baranya, Somogy és Temes Vgyék' Tábla-Bírája.
Bésán János Úr, *T.* Baranya Vgye' Fõ-Bírája.
Berzenekey Pál.
Beſztertze-Bányai Olvasó Társaság.
Gr. Bethlen Gergely Úr, az Erdélyi Fõ Korm. Szék' Titoknokja.
Gr. Bethlen Rosália, Gróf Csáky Jánosné õ-Nagys.
Gr. Bethlen Láſzlóné, õ Nagys.
Özvegy Gr. Bethlen Miklósné õ Exc.
Bezeg István Úr, *T.* Zólyom Vgye Tábla-Bírája.
Bielek Láſzló Úr, a' Szigeti Gymnasiumban Taníttó.
Bihary János Úr, Erd. Korm. Szék. Expedit. Adjunct.
Biſztray József Úr, az Erdélyi Fõ Korm. Szék' Titoknokja.
Bloſz Jósef Úr, dtto dtto hites Írója.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Boda Jósef Úr, Fö Sz. Bíró *T.* Baranya Vgyében.
Bodó István Úr, a' Simontornyai Uraság' Fiscálissa.
Boér Imre Úr, Ex-Jesuita
Boer Sándor Úr, a' Korm. Széknél Cancellista.
Bogner Mátyás Úr, a' Miskóltzi Gymnasiumnak Igazgatója.
Bolla Márton Úr, Történetek' Taníttója.
B. Bornemiſza József Úr.
Boros Dániel Úr, a' Kassai Kir. Akadémiában Magyar Nyelv-Taníttó.
Bosnyák József Úr, K. Kamara' Fiscálissa.
Bosnyák Benedek Úr, Szamárdi Plébános.
Botth István Úr, Fiskális Prókátor.
Böthy Imre Ur, Udvari Titoknok.
Bötskey Pál Úr.
Brassói Posta-Tiſzt Urak.
Bruſzik József Úr, Erdélyi Concipista.
Budaházy Elek Úr, *T.* Szepes Vgye Tábla-Bírája.
Buday István Úr, Cancellista
Büky József Úr, *T.* Bács Vgye Physicussa és Tábla Bírája.

Csáky Máté Úr, a' Veſzprémi Seminar. Alumnussa.
Csáſzár Jósef Úr, Kir. Camerális Fiscalis.
Csefalvai Ferentz Ur, *T.* Tolna Vgye Tábla Bírája.
Cseh Láſzló Úr. dtto Fö Szolga-Bírája.
Cseníz István Úr, *T.* Baranya Vgye Cancellistája.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Cserey Farkas Úr, az Erdélyi Fö Korm. Szék. Titoknok.

Cserey Jósef Úr, Kir. Taníttó.

Cserei Miklós Úr, az Erdélyi Fö Korm. Széknél Cancellista.

Csernátony Ferentz Úr, Itélö-Mester.

Cserey Sándor Úr.

Csupor Mihály Úr, Káplán.

Czerva Dániel Úr, Al-Kaſſzatartó.

Dániel István Úr, (Szent-Németi.)

Darvas János Úr, *T.* Abaúj Vgye Fö Szolga-Bírája.

Darvas János Úr, *T.* Torna Vgye Szolga-Bírája.

Gr. Desseöffy Jósef Úr.

Deſzeritzki Orſzág István Úr, *T.* Baranya Vgye Tábla Bírája.

Dobay Dániel Úr, T. Abaúj Vgye Tábla-Bírája.

Domokos Ferentz Úr, Inspect.

Döry Ignátz Úr, a' Pétsi Kerületben Bíztos.

Dubovitzky András Úr, Kaſznár.

Dubravitzky György Úr, *T.* Zólyom Vgye Fö Szolga Birája.

Dudásy Antal Úr.

Elek Mihály Úr, a' Szigeti Ref. Gymnasium Seniora.

Eles Sándor Piár. Profes.

Erös Pál Úr, Szepesi Kánonok.

Gr. Eſzterházy János Úr, ö Exc. az Erdélyi Fö Korm. Széknél Tanátsos.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Fábris Jósef Úr, Eſztergom Vgye Fő Szolga-Bírája.
Farkas Gergely Úr, Székes-Fejérvári vóltt Taníttó.
Fazekas Mihály Úr, Hadnagy.
Fekete Ferentz Úr.
Fekete Máté Úr, *T.* Baranya Vgye' Esküttye.
Fekete Mihály Úr, Nemzeti Oskolák' Taníttója.
Felkiss Antal Úr, *T.* Eſztergom Vgye Fiscalissa.
Ferentzy Antal Úr.
Gr. Festetits Mária Kis-Aſſzony.
Fejér György Úr, Káplán.
Fikker Károly Úr, az Erdélyi Korm. Széknél Cancellista.
Fodor Jósef Úr, a' Kir. Helytartó Tanátsnál Titoknok.
Forster Antal Úr, a' Földvári Uradalom' Fiscalissa.
Frankovits Antal Úr, *T.* Bács Vgye Tábla Bírája.
Fülöp János Úr, Kassai *Senator.*

Gál György Úr, *T.* Báts Vgye' Bíztossa.
Gaſzner András Úr, *T.* Baranya Vgye Al Tábla-Írója.
Gáti István Úr, a' Szigethi Ref. Eccl. és Oskolának Taníttója.
Réti Gazda Mihály Úr, *T.* Máramaros Vgye Fő Szolga Bírája.
Gajzler János Úr, *T.* Eſztergom Vgye Tábla-Bírája.
P. Gegő Adolf Úr, Mathesis Taníttó.
Gombos Antal Úr, *T.* Báts Vgye Tábla-Bírája.
Gombos Ferentz Úr, *T.* Báts Vgye' Al Tábla-Írója.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Götz Ferentz Úr, Kir. Tanátsos *T.* Szathmár Vármegyében.

Görög Demeter Úr, a' Magyar Hír-mondónak kiadója.

Grabarits Lázár Úr, a' Péts-Váradi Uradalom' Præfectussa és *T.* Tólna Vgye Tábla-Bírája.

Graffenberger Ádám Úr, az Eſztergomi Érseki Vár Plébánossa.

Gr. Gvadányi Jósef Ur, Lovas Generalis.

Gr. Haller János Úr.

Gr. Haller Láſzló Úr.

Gr. Haller Zsigmond Úr, Actuar. Kir. Tábla Fia.

Hegedüs Ferentz Úr, a' Pétsi Püspökség' Præfectussa, *T.* Baranya és Somogy Vgyének Tábla-Bírája.

Hellbling Ferentz Úr.

Hell Ferentz Úr, Csákvári Plébános.

Henter Lajos Úrfi.

Hersing János Úr, *T.* Baranya Vgye' Fö Szolga-Bírája.

Hertzeg Hohenlohe Károlyné, ſzületett Báró Revitzky Judith Aſſzony.

Horváth Miklós Úr, Küküllö Vgye' Fö Notáriussa.

Horváth Imre Úr, Eſztergom Vgye' Iso Notáriussa.

Horváth Ágoston Úr, Gubern. Cancellista Erd.

Horváth Péter Úr.

Horváth János Úr, a' Pesti Nemzeti Oskola' Tanítója.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Horvathovits István Úr, a' Fö Kórm. Széknél Szegé-
nyek' Szóſzóllója Erdélyb.
Hrabovſzky György Úr, Palotai Evang. Prédikátor.
Hudoba János Úr, *T.* Zólyom Vgye' Bíztossa.
B. Húſzár Jozsef Úr.

Vajai Ibrányi János Úr.
Irínyi Imre Úr, *T.* Szathmár Vgye' Szolga-Bírája.

Jakab István Úr, Cancellista.
Jankovits Mátyás Úr, Ns Pétsi Káptalan Notáriussa
és Fiskálissa.
Jantsó István Úr, Fisc. Archivum' Regestratora.
Jeſzenſzky Láſzló Úr, *T.* Zólyom Vgye Tábla-Bírája.
Jeſzenſzky Antal Úr, *T.* Baranya Vgye Tábla-Bírája
Jeſzenſzky Emanuel Úr, *T.* Baranya Vgye Tábl. Bír.
és Exactora.
Józsa Mihály Úr, Sz. Fejérvári Tanúló.
Jugenitz Úr.

Kallós Dániel Úr, Prókátor.
Kapuvári János Úr, *T.* Baranya Vgye Szolga-Bírája.
Kapuvári Sámuel Úr, *T.* Tolna Vgye Esküttye.
Kardos András Úr, *T.* Baranya Vgye Szolga-Bírája.
Káſzony Ferentz Ur, *T.* Báts Vgye Tábla-Bírája.
Kazinczy Ferentz Úr, *T.* Abaúj, Sáros, és Zemplén
Vgyék Tábla-Bírája.
Kazinczy Jósef Úrfi.
Kázmér Elek Piár. Profes.

)(4

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kajdatsy Antal Úr, Kir. Tanátsos és *T.* Baranya Vgye ISÕ V. Ispánnya.

Kajdatsy István Úr, Kir. Posta-Mester.

Keczer András Úr.

Gr. Kemény Farkas Úr, ô Excell. Erdély Orſzág' Rendeinek Elõl-ülõje.

B. Kemény Sámuel Úr, *T.* Torda Vgye' Fõ-Ispánnya.

Gr. Kendeſiné Aſſzony ô Nagys.

Keſzthelyi Láſzló Úr, a' Szigeti Gymnasium' Directora.

Kereſzthelyi György Úr, Pétsi Kánonok és D. Földvári Esperst.

Király Jósef Úr, Motsi Plébános és V. Esperest.

Kiss Károly Úr, *T.* Gömör Vgye' Tábla Bírája.

Kisfaludi Jósef Úr, *T.* Baranya Vgye ISÕ Fiscalissa.

Knobloch Jósef Úr, Posta-Mester.

Gr. Koháry Ferentz Úr, Kir. Tanátsos.

Koits Demeter Úr.

Koller Tamás Ur.

Gr. Kollonits Láſzló Ur.

Kolosvári János Ur, Tiſzttartó.

Komáromy György Ur, *T.* Abaúj Vgye' Tábla-Bírája.

Kondé Jósef Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Tábla-Bírája.

Lévai Koós István Ur, *T.* Gömör Vgye Tábla-Bírája.

Korom Mihály Ur, Erdõdi Plébános és *T.* Szathmár Vgye Tábla-Bírája.

Kováts Jósef Úr, *T.* Báts Vgye ISÕ Vice-Ispánnya.

Kováts Mihály Ur, a' Szigethi Ref. Gymnasiumban Tanúló.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Kováts Antal Ur, Doctor.
Krusper Antal Ur, Kir. Tanátsos.
Költsey István Ur, *T.* Szathmár Vgye Fö Szolga-Bírája.
Köpetzi *B*enjámin Ur, Erdélyben mind két Szék' Prókátora.

Láſzló István Ur.
Láſzló Ur, Hadnagy.
Latinovits Jósef Ur, *T. B*ács Vgye Tábla-*Bír*.
Latinovits Miklós Ur, *T. B*áts Vgye Tábla-*Bír*.
Gr. Lázár István Ur.
Gr. Lázár János Ur, Kir. Kamarás.
Lengyel Domokos Ur, Piár. Profes.
Lippay Ferentz Ur, *T.* Eſztergom Vgye Számvevöje.
Liptay Károly Ur, *T.* Zólyom Vgye' Tábla-*B*írája.
Luby Károly Ur, Kir. Tanátsos, és T. Szathmár Vgye' V. Ispánnya.
Luby Láſzló Ur, *T.* Eſztergom Vgye Esküttye.

Madaráſz József Ur, *T.* Baranya Vgye Fö Szolga-Bírája.
Márfy Leopold Ur, *T.* Báts Vgye' Fö Not.
Márkos Mihály Ur, Gubern. Regestrator, Erdélyben
Mártonfy József Ur, az Erdélyi Fö Korm- Szék' Tanátsossa.
Ifj. Márjássy Pál Ur, *T.* Gömör Vgye Tábla-*B*ír.
Matskásy György Ur, Kapitány
Mátyásfy István Ur, Caneellista.

)(5

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Mátyus Ur, Doctor.
Mayer Ignátz Ur, *T.* Baranya Vgye' Szám vevöje.
Méſzáros Ferentz Ur, Piar. Prof.
Máſzáros Pál Ur, Fö Szolga-Bíró.
Méſzáros József Ur, Püspöki Káplán Sz. Fejérváratt.
Mihálovits József Ur, *T.* Baranya Vgye Tábla Bír.
Mihál Mihály Ur, *T.* Báts Vgye Chyrurgussa.
Miklós Antal Ur, *T.* Borsod Vgye Partic. Percept.
Miklósy Imre Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Fö-Notar.
Gr. Mikó Károly Ur, Kir. Tábla Fia.
Mikó József Ur, Gubern. Regestrans Erdélyben.
Mikó Antal Ur, Gubern. Expeditor Adj. Erd.
Missits József Ur, *T.* Eſztergom Vgye' V. Ispánnya.
Miskóltzy György Ur, *T.* Borsod Vgye Exactora.
Molnár János Ur, a' Pétsi Académiában Magyar Nyelv-Taníttó.
Molnár András Ur, Fiscalis
Murányi Ignátz Ur, Fizika Taníttó Kolosv.

Nagy István Ur, a' Pétsi Püspökség' Fiscalissa.
Nagy Ferentz Ur, a' Pellérdi Uradalom' Fiscalissa.
Nagy Antal Ur, Kulai Plébános.
Nagy Antal Ur, *T.* Torontál Vgye Regestratora.
Nagy Péter Ur, *T.* Kolos Vgye Chyrurgussa.
Nedetzky Imre Ur, Eſzterg. Kir. Város Plébánossa.
Némethy János Ur, Professor.
Németſzegi János Ur, *T.* Báts Vgye' Fiscalissa.
Neſzmér Antal Ur, *T.* Báts Vgye' Fö Szolga-Bír.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Nyitray István Ur, a' F. Kir. Helytartó Tanátsnál Titoknok.

Odry András Ur, *T.* Báts Vgye II-dik V. Ispánnya.
Orbány Mihály Ur, Bajsani Plébános.
B. Orczy József Ur, *T.* Zemplény Vgye' Fö-Ispánnya.
B. Orczy Láſzló Ur, ö Excell. Belsö Titkos Tanátsos, a' F. Udv. Kamaránál V. Præſes, és T. Abaúj Vgye' Fö-Ispánnya.
Oroſz Mihály Ur, Gubernialis Expeditor Erd.
Osváth Lajos Ur, *T.* Szabolts Vgye' V. Notar.
Otrolutzky Lajos Ur, *T.* Zólyom Vgye' Tábla-Bír.

Paffán Ignátz Ur, Pétsi Kánonok és a' Nevendék Papok' Kormányozója.
Pákozdy Láſzló Ur, *T.* Baranya Vgye II-dik Fiscalissa.
Palótsay József Ur, Kir. Tanátsos, és a' Pétsi Kerületben Felsöbb Bíztos.
Palugyay Elek Ur, *T.* Zólyom Vgye Tábla-Bír.
Pap Ferentz Ur, Gr. Szétsényi Ferentz Excell. Præfectussa.
Pauer Adám Ur, Eſztergomi Bíró.
Pauſz József Ur, Uj-Palánkai Fö Notár.
Peák János Ur, *T.* Báts Vgye' Chyrurg.
Péchy Ur, Fö Strázsa Mester.
Péterffy Antal Ur, Kapitány.
Petroviſzki Sigmond Ur, *T.* Baranya Vgyé' II-dik V. Ispánnya.
Petroviſzki János Ur, *T.* Baranya Vgye' Tábla Bír.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Pethö Jakab Ur, a' Budai Nemzeti Oskolák' Kir. Igazgatója.

Pethö Imre Ur, *T.* Baranya Vgye Fö-Notar.

Pinkovits Simon Ur, *T.* Báts Vgye' Generalis Percept.

Pisch György Ur, a' Budai Nemzeti Oskolák' Al-Igazgatója.

Polyák József Ur, *T.* Báts Vgye' Szolga-Bír.

Potskay Zsigmond Ur, *T.* Báts Vgye' Szolga-Bír.

Potyondi Ráfáel Ur, Méltós. Ürményi József Urnál Præfectus.

Prónay Pál Ur, Fö Kaſſza-tartó Zólyom Vgyében.

Puchner Leopold Ur, *T.* Zólyom Vgye Tábla Bírája.

Pünkösti Ádám Ur, Gr. Kendeſiné' Præfect.

Radovits Károly Ur, *T.* Baranya Vgye' Commiss.

Radvánſzky János Ur, Kir. Banátsos és Aranyos Rendek Vitéze.

Radvánſzky György, Ur, *T.* Zólyom Vgye' II-dik V. Ispánya.

Rajner István Ur, a' Pétsi Nevendék Papok' Gyóntatója.

Rehák János Ur, a' D. Földvári Uradalom' Præfect.

Reigler Ferentz Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Generalis Percept.

Roháts János Ur, Piar. Professor.

Rogoſz Mihály Ur, D. Földvári Káplán.

Romhány Ferentz Ur, *T.* Báts Vgye' Esküttye.

Rózsás Ferentz Ur, *T.* Baranya Vgye Commiss.

Rudits Máté Ur, *T.* Báts Vgye' Tábla-Bír.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Szent-Imrey Gábor Ur, T. Abaúj Vgye' Fő Szolga-Bírája.

Szeremley Szent-Pétery Judith Aſſzony.

Szilva Mihály Ur, Eſztergomi Tanátsos és Kapitány.

Szluha Antal Ur, *T.* Fejér Vgye' Tábla-*Bír.*

Szokoly Jakab Ur, *T.* *B*aranya Vgye' Fő *S*zolga-*B*írája.

Szörtsey Imre Ur.

Sztupitzky Mojzses Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Szolga-*B*írája.

Tárkövi Tahy Antal Ur, *T.* Tolna Vgye' Gen. Percept.

Tanyi Zsigmond Ur, *T.* *B*aranya és Somogy Vgye' Tábla-*B*ír.

Taund János Ur, *T.* *B*aranya Vgyében több Uradalmak' Fiscalissa.

Gr. Teleky Susánna Aſſzony, Ő Excell.

Gr. Teleky Láſzló Ur, az Erdélyi Fő Korm. Széknél Titoknok.

Gr. Teleky Láſzló Ur, Kir. Tábl. Assess.

Teleky Domonkos Ur, az Erdélyi Korm. Szék. Titoknok

Teleky Mihály Ur, Actuar. Kir. Tábla fia.

Dálnoki Teleky Mihály Ur, Prókátor.

Tobiás Antal Ur, Prókátor.

Tokody György Ur, *T.* Bihar Vgye' Tábla-*B*ír. és a' N. Váradi Kerületben az Oskolák' Al-Igazgatója.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Salamon János Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Tábla-Bír.

Gr. Sándor Antal Ur.

Sándor András Ur.

Sárközy István Ur, *T.* Somogy Vgye' Gen. Percept.

Schmidt József Ur, II-dik Tábla-Iró *T.* Zólyom Vármegyében.

Schurmann János Ur, *T.* Zólyom Vgye' 1sö Fiscalissa.

Schurmann Ignátz Ur, *T.* Zólyom Vgye' Tábla-Bír.

Schwartzbauer Elek Ur, Sz. Fejérvári Taníttó.

Sembery János Ur, *T.* Zólyom és Nógrád Vgye' Tábla-Bír.

Megyertsi Sissay János Ur, Kir. Tanátsos.

Somogyi Gábor Ur, Losontzi Fö-Bíró.

B. Splényi Gábor Ur, Excell. F. M. L. és *T.* Szabólts Vgye' Fö-Ispánnya.

Jáprai Spissits János Ur, *T.* Szala Vgye' V. Ispánnya.

Strázsay Pál Ur, Cameralis Tiſzttartó.

Sturmann Márton Ur, *T.* Gömör Vgye' Tábla-Bír.

Szabadhegyi Pál Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Fö Szolga-Birája.

Szalay József Ur, Eſztergomi Kánonok.

Szaniſzlay János Ur, Eſztergomi Szám-tartó.

Szathmáry Király Miklós Ur, Kir. Tanátsos és *T.* Gömör Vgye' V. Ispánnya.

Gr. Szétsényi Ferentz Ur, ö Exc. Belsö Titkos Tanátsos.

Székely Dávid Ur, Provinc. Cancellarius Erdélyben.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Gr. Tóldalagi István Ur.
Tolnay József Ur, a' Pesti Nemzeti Oskolák' Tanítója.
Tomtsányi András Ur, a' *T. Báts* Vgye' Tábla-Bír.
Toronyi István Ur, Átsi Plébános.
Tratnyaky Miklós Ur, Ujpalánkai Fiscalis.
Túry Mihály Ur, Fő Strázsa-mester.
Túry István Ur, Gubern. Prothocollista Erdélyb.

Uray József Ur, *T.* Szathmár Vgye' Fő Szolga-Bír.
Urbány Dániel Ur, Fő Tábla-Iró Zólyom Vgyében.
Urbány János Ur, *T.* Zólyom Vgye' Szolga-*Bír.*
Ürményi Mihály Ur, Zombori Kir. Cameralis Administrátor.

Varga László Ur, *T.* Eſztergom Vgye' Esküttye.
Vargay Mihály Úr, *T.* Báts Vgye' II-dik Fiscal.
Vajnits Salamon Úr, *T.* Báts Vgye' Tábla-Bír.
Vajnits Fábján Ur, *T.* Báts Vgye' Fő Szolga-Bír.
Vajnits Antal Ur, *T.* Báts Vgye' Szolga-Bír.
Vajnits János Ur, *T.* Báts Vgye' Esküttye.
Vedel Mihály Ur, Gr. Eſzterházy Urfiak' Tanítója.
Vég Péter Ur, *T.* Fejér Vgye, Fő Notar.
B. Vécsey Miklós Ur, a' Kassai K. Kamarának, és *T.* Szatmár Vgyének Administratora.
Vízi Ferentz Ur, Erdélyi Fejérvári Kánonok.
Volk Imre Ur.

Zabolay Sámuel Ur, mind két Szék Prókátora Erdélyben.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Zákó Demeter Ur, *T. Báts* Vgye' Tábla-*Bír*.
Zanathy Mihály Ur, *T.* Szathmár Vgye' Tábla-*Bír*.
Zatterer János Ur.
Zerdahelyi Imre Ur, Kir. Tanátsos és Provinc. Comissarius:
Zsóldos Sámuel Ur, *T.* Gömör Vgye' Tábla-*Bír*,
Zsóltzay Sámuel Ur, Ref. Predikátor Erdélyben.

Hogy-ha ezen betses neveknek lajstromában valamelly hiba történt vólna, jövendőben helyre fog hozatódni. Nem külömben, ha némelly érd. elöre-fizetö Uraknak neveik történetböl innét ki-maradtak vólna, azok-is ki fognak annak idejében nyomtatódni; hogy jövendőben-is tudattassék, kik vóltanak leg-inkább a' Magyar Litteraturának e' réfzben-is elö-mozdíttói.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

A' M. Museumot Postán, Negyedenként, küldeni ſzándékozván, bizonyosan reménylettük, hogy alkalmas ſzámmal leendenek, a' kik azt magoknak hozatni, 's olvasni fogják. Az elöre-fizetö Urak' 's Aſſzonyságok' betses neveiknek lajstromából láthatni, hogy nem tsalatkoztunk-meg egéſſzen reménységünkben. De sokkal nagyobbra ſzaporodott vólna még Olvasóink' ſzáma, hogy-ha munkánknak elöre-fizetendö árrát minden Posta-Hívataloknál le-tehették, 's Ezek, (mint az Újságokért járó pénzt) hozzánk bé-küldeni akarták vólna. Azonban, ez az akadály-is el-háríttatott már a' Fels. Kir. Helytartó Tanátsnak eggy újjabban költt kegyes rendelése által; mellynek annál bizonyosabb foganattyát reménylyük, mennél jobban meg vagyunk györödve arról: hogy az érd. Posta-Tiſzt Urak örömest ſzolgálnak Hazájoknak.

Kérettetnek azok az Elöre-fizetö Urak, a' kik a' pénzt mind eddig le nem tették, hogy azt mennél elöbb bé-küldeni ne terheltessenek. Nékünk itt mindent kéſſzel kell fizetnünk; és ſzámtalan a' költségünk. Olly óltsó árrát ſzabtuk úgy-is munkánknak, hogy az valóságos tsekélység; holott tsak a' posta-pénz-is minden nyomtatványtól eggy egéſz n. forint.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736

Több Ns Vármegyék — böltsen által-látván, hogy az illyetén munkák az egész Nemzetnek javát 's ditsösségét tárgyozzák — — Tábla-Bírájik közül neveztek-ki némellyeket, a' M. Museumért fizetendő pénznek öszvegyűjtésére. Mí ezen Ns Vármegyéknek ebbéli segedelmeskedéseket mélly tisztelettel 's hál'-adatossággal említvén, bátorkodunk, a' többi Ns Megyéket-is hazafiúi bízodalommal kérni: méltóztassanak igyekezetünket, melly egyedűl a' Nemzet' hasznát tzélozza, hasonló készséggel elő-mozdíttani.

Vagynak — fájdalom! — vagynak e' munának ellenzői-is. Sajnállyuk, — de nem lehetünk róllá. Lehetetlen, és nem-is akarunk, mindennek tetszeni. Fel-tett szándékunktól, valameddig Olvasóink lesznek, vagy valamelly véletlen 's el-háríthatatlan akadályunk nem történik, el nem állunk. Tselekedettel kívánnók meg-mutatni, melly igaznak tartyuk SZENEKÁnak amaz ismeretes mondását: *Patriam prodere, nefas est; scelus contra, nolle, dum possis, illustrare.*

A' III-dik Kötetnek I-sö Negyede a' jövő Mártzius holnapnak végével fog el-készűlni, és az Előre-fizető Uraknak meg-küldödni. Méltóztassanak tehát az esztendei summát, az az: 2. for. 40. kr., betses neveikkel eggyütt, hová hamarább bé-küldeni; hogy dolgunkat az Olvasók' számához képest intézhessük.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 779.736